

**בענין שבין:**

1. ח"כ אביגדור ליברמן
2. ח"כ בני אלון
3. ח"כ צבי הנדל
4. ח"כ יורי שטרן
5. רשימת האיחוד הלאומי-ישראל ביתנו-מולדת-תקומה

- נגד -

1. הרשימה הערבית המאוחדת
2. ח"כ עבד אל-מאלכ דהאמשה

באמצעות עוה"ד ארנה כהן ו/או גדיר ניקולא ו/או חסן  
ג'בארין ו/או סוהאד בשארה ו/או מרואן דלאל ו/או מוראד  
אל-סאנע ו/או עביר בכר מעדאלה - המרכז המשפטי  
לזכויות המיעוט הערבי בישראל, ת"ד 510 שפרעם 20200,  
טל' 04-9501610 פקס' 04-9503140

**כתב תשובה**

**א. פתח דבר**

1. המשיבים מתכבדים להגיש בזאת לועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 את תשובתם על הבקשה להכריז עליהם כמנועים מלהתמודד בבחירות לכנסת ה-16 (להלן: בקשת הפסילה).
2. המשיבים יטענו, כי טענות מגישי בקשת הפסילה, לפיהן הם אינם עומדים בתנאי סעיף 7א(א)(1) ו-(3) לחוק יסוד: הכנסת, הינן טענות שקריות ומופרכות מיסודן, כי הן חסרות כל בסיס משפטי, כי הינן נעדרות כל יסוד בתשתית הראייתית לה טענו המבקשים.

3. המשיבים יטענו, כי אף לו היו כל טענות מגישי בקשת הפסילה נכונות ברמה העובדתית, דבר המוכחש מכל וכל כפי שיפורט להלן, הרי שבקשת הפסילה דינה להדחות על הסף, שכן אף אחת מהעילות המנויות בסעיף 7א(א) לחוק יסוד: הכנסת, אינה מוקמת בהסתמך על העובדות שנטענו בבקשת הפסילה.
4. המשיבים יטענו, כי טענות מגישי בקשת הפסילה לא רק שאינן נכונות אלא שהיפוכן הוא הנכון, שהרי הם מכירים במדינה ובמוסדותיה; דוגלים בדמוקרטיה ובעקרון השוויון שהינו הערך המרכזי בה; קוראים לפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי בדרכי שלום ולפתרון הבעיה הפלסטינית על ידי הכרה בזכותו של העם הפלסטיני לחירות ולהגדרה עצמית, באמצעות הקמת מדינה פלסטינית לצד מדינת ישראל, בשטחים שנכבשו בשנת 1967, בהתאם להחלטות האו"ם; מכבדים את כל החקיקה של הכנסת והינם בין הבודדים בכנסת המצדדים בזכויות מיעוט, בחופש דת ופולחן, שהם מיסודות כל משטר דמוקרטי; נאבקים למען חופש הביטוי וחופש הבחירה במדינת ישראל ולמען חברה צודקת, שוויונית ומוסרית. המשיבים יטענו, כי על כל אלה מעידה, למעלה מכל ספק, פעילותם הענפה והעקבית בכנסת ה-14 ובכנסת ה-15.
5. המשיבים יטענו עוד, כי בקשת הפסילה הוגשה בחוסר תום לב וממניעים גזעניים וכי מן הדין ומן הצדק שתדחה, באמירה ברורה וחד משמעית, על ידי ועדת הבחירות המרכזית.
6. מצ"ב תצהיריהם של ח"כ עבד אל-מאלכ דהאמשה, ח"כ טאלב אלסאנע, ח"כ מוחמד כנעאן ומר עבדאלרזאק חסן.

### **להלן יפרטו המשיבים את תשובתם על טענות בקשת הפסילה אחת לאחת:**

#### **ב. העדר תשתית משפטית לבקשת הפסילה**

7. הזכויות לבחור ולהיבחר קיבלו משנה תוקף לאחר חקיקת חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו. לפיכך, הסעיפים אשר מגבילים זכויות אלו חייבים לעמוד בתנאי פיסקת ההגבלה: להישען על חקיקה מפורשת לתכלית ראויה ובהתאם למבחן המידתיות.
8. תפיסה חוקתית זו אמורה להשפיע על פרשנות הסעיפים המגבילים, טיב הראיות ומשקלן שיובאו בפני הגוף המוסמך, המשקל הכבד שיינתן לערכים דמוקרטיים כגון: הפרדת רשויות, שוויון בפני החוק, חופש הביטוי, זכויות מיעוטים וכו'. כב' הנשיא ברק עמד על ההיבטים החוקתיים לאמור:

"ביסוד החופש של הפרט מונח אגד של זכויות חוקתיות, העיקריות שבהן הן זכות ההתאגדות, חופש הביטוי, הזכות לבחור ולהיבחר, והזכות לשוויון... הזכות החוקתית הראשונה זו היא זכות שהיא אחת מחירויות האדם... הזכות החוקתית השנייה היא חופש הביטוי, חופש הביטוי מבוסס, בין השאר, על הצורך בהגשמתו העצמית של האדם ועל הצורך להבטיח החלפת דעות בין בני הציבור לשם גיבוש עמדה בנושאים העומדים על סדר היום הלאומי... הטלת סייגים על חופש ההתאגדות כמפלגה משמעה הטלת סייגים על החופש של הפרט לבטא את עמדותיו המדיניות והחברתיות, ובכך היא פוגעת בחופש הביטוי. הזכות החוקתית השלישית המונחת ביסוד החופש להקים מפלגה היא הזכות לבחור ולהיבחר. הזכות לבחור ולהיות מועמד לבחירה היא זכות אדם יסודית בכל משטר דמוקרטי. הזכות החוקתית הרביעית המונחת ביסוד החופש להקים מפלגה היא השוויון. השוויון הוא זכות יסוד של האדם בישראל."

רע"א 7504/95 יאסין נגד רשם המפלגות, פ"ד נ (2) 45, 57-59.

9. בהתאם למצב החוקתי החדש אין להוסיף עילות בדרך עקיפה או ישירה על אלה המופיעות בסעיפי החקיקה. אף אין להוסיף על כך מכוח ההלכה הפסוקה. עמד על כך כב' השופט חשין לאמור:

"מאז קבע חוק-יסוד: הכנסת במפורש עילות ספציפיות למניעת השתתפותה של רשימת מועמדים בבחירות לכנסת, אין עוד בכוחה של ההלכה להוסיף לאותן עילות, כשם שאין בכוחה לגרוע מהן, אין עוד פוסלים רשימת מועמדים לכנסת אלא על פי העילות שהחוק קורא במפורש בשמן."

רע"א 2316/96 אייזקסון נגד רשם המפלגות ואח', פ"ד נ (2) 529, 557.

10. המבקשים טוענים, כי עילות פסילת המשיבים מתבססת על סעיף 7א(א) (1) ו- (3) לחוק יסוד: הכנסת הקובעים לאמור:

"רשימת מועמדים לא תשתתף בבחירות לכנסת ולא יהיה אדם מועמד בבחירות לכנסת, אם יש במטרותיה או במעשיה של הרשימה או במעשיו של האדם, לפי הענין, במפורש או במשתמע אחד מאלה:

(1) שלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית;

(2) ...

(3) תמיכה במאבק מזוין, של מדינת אויב או של ארגון טרור, נגד מדינת ישראל."

#### **סעיף 7א(א)(1) - מדינה יהודית ודמוקרטית**

11. המשיבים יטענו, כי סעיף 7א(א)(1) מתייחס לתנאי פסילה אחד ויחיד והוא "קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית ודמוקרטית". לאחר חקיקת חוק זה והתיקונים שהוספו עליו, וכדברי כב' השופט חשין שהובאו לעיל, אין להוסיף עליו מה שאין בו, והפרשנות שלו אמורה להיות מצמצמת ודווקנית מחד, ומעניקה מרחב רחב ומקיף לעקרונות היסוד של שיטה חוקתית במשטר דמוקרטי.

12. כבי הנשיא אהרן ברק עמד על החשיבות למצוא סינתזה המדגישה את המשותף אך לא מבליטה את הסתירות הקיימות, לדבריו :

"אכן, עלינו לחפש את המשותף והמאחד, ולא את המפריד והמבדיל. יש לשאוף למציאת "מכנה משותף" ו-"סינתיזה" בין הערכים של מדינה יהודית לבין הערכים של מדינה דמוקרטית. הנה כי כן, יש לחפש שילוב והתאמה בין הערכים השונים של מדינת ישראל – כמדינה יהודית דמוקרטית- מתוך ניסיון ליצור תפיסה אחידה וכוללת."

אהרן ברק, פרשנות במשפט (כרך ג', נבו 1994) 338.

13. המשיבים יטענו, כי רשימה המכירה בהגדרה העצמית של העם היהודי במדינת ישראל מגשימה את המשותף והמאחד בין שני המרכיבים של ההגדרה. הגדרה מרחיבה "מדינה יהודית" תפגע בערך הדמוקרטי, במיוחד בשל קיומו של מיעוט לאומי במדינת ישראל. "מדינה דמוקרטית" היא מדינה שבה המשטר הוא משטרו של הרוב, מחד, וכן משטר המקיים, מטפח ומפתח זכויות אדם. כדברי כבי הנשיא ברק :

"משטר שבו הרוב שולל מהמיעוט את זכויות היסוד, הוא משטר של שלטון הרוב, אך אינו משטר דמוקרטי. אין לקיים דמוקרטיה בלי זכויות אדם. שלטון הרוב הוא דמוקרטי כל עוד הוא מבטיח את זכויות האדם. שלטון רוב בלא זכויות אדם אינו דמוקרטיה. משטר דמוקרטי הוא, איפוא, איזון עדין בין שלטון הרוב לבין יסוד מסוימים, כגון זכויות אדם."

שם, עמ' 336.

14. "המדינה הדמוקרטית" מכבדת את עקרון השוויון בין כלל אזרחיה בכל המישורים. לאחרונה הפסיקה העליונה נזקקה למצוא את האיזון בין המדינה "היהודית ו-"הדמוקרטית" בסוגיות שנגעו לזכויות המיעוט הערבי בישראל. כך למשל בפרשת קעדאן נדחתה טענת המשיבים שלפיה מדיניות שוויונית לאזרחים הערבים בחלוקת הקרקע תפגע במטרות הסוכנות היהודית ובערכי המדינה כמדינה יהודית. בית-המשפט העליון הדגיש את חשיבות ערך השוויון לאזרחים הערבים וקבע, כי יש להנהיג מדיניות שוויונית על אף מטרותיה ויעדיה של הסוכנות היהודית. בפרשת עדאלה, בעניין השימוש בשפה הערבית בשילוט בערים המעורבות, בג"צ, בדעת רוב, לא קיבל את טענת המשיבים שלפיה השימוש בשפה הערבית יפגע ביהדותה של המדינה ובדומיננטיות של השפה העברית בה. כבי הנשיא ברק קבע :

"על רקע זה עשויה להתעורר השאלה הבאה: מה מייחד את השפה הערבית ומדוע דינה שונה מדין של שפות אחרות – בנוסף לעברית- אשר הישראלים דוברים אותה? האם לא נובע מגישתנו, כי עתה יוכלו לבוא תושבים של ערים שונות ובהם קבוצות מיעוט של דוברי שפות שונות, בדרישה כי השילוט בעירם יהיה בשפתם זן? תשובתי היא בשלילה, שכן לא הרי כל אותן שפות, כהרי השפה הערבית. הייחוד של השפה הערבית הוא כפול: ראשית, הערבית היא שפתו של המיעוט הגדול ביותר

בישראל, החי בישראל מימים ימימה. זוהי שפה הקשורה למאפיינים תרבותיים היסטוריים ודתיים של קבוצת המיעוט הערבי בישראל."

בג"צ 6698/95 קעדאן ואח' נגד מנהל מקרקעי ישראל ואח', פ"ד נד (1) 258, .

בג"צ 4112/99 עדאלה ואח' נגד עיריית תל-אביב-יפו ואח', (לא פורסם) פסקה 25.

15. בפרשת עדאלה היה כב' השופט חשין בדעת מיעוט, אולם חוות דעתו התייחסה בהרחבה לזכויות הקיבוציות של הערבים בישראל. כב' השופט חשין לא שלל כלל ועיקר את חשיבותן של זכויות אלה, ולא טען כי אין להכיר בהן במדינת ישראל, ואף לא ציין בחוות דעתו המקיפה כי ההכרה בהן פוגעת במדינה כ "יהודית ודמוקרטית", טענתו העיקרית היתה שאין חקיקה ראשית המסמיכה אותו להיעתר לעתירה. החשוב מהכל, הוא שכב' השופט חשין הדגיש, כי נושא הזכויות הקיבוציות הוא עניין למערכת הפוליטית, והיא עניין פוליטי בין המיעוט הערבי ולבין מוסדות המדינה. עולה, כי דווקא גישתו של כב' השופט חשין מכירה בזכותם של רשימות ערביות להעלות את נושא הזכויות הקיבוציות של המיעוט הלאומי במסגרת המערך הפוליטי בישראל. במילים אחרות, קיימת לגיטימציה מובהקת להעלאת דרישה זו במישור הלאומי, והשלילה של זכות זו תיפגע בערכים הדמוקרטים. גישתו של כב' השופט חשין, המאשרת את הלגיטימיות לתביעות אלה, עולה בקנה אחד עם קביעתו בפרשת אייזקסון, שם פסק, כי:

"הקביעה במטרותיה של המשיבה 2, כי מדינת ישראל היא "מדינת כל אזרחיה", אין בה כדי לשלול את קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית."

ראו דעת כב' השופט חשין בפרשת אייזקסון בפסקה 62 לפסק הדין.  
פרשת אייזקסון עמ' 549.

16. יוצא, כי לא רק שאין לשלול מרשימה את הזכות מלהתמודד בשל דרישתה להכיר בזכויות הקיבוציות של המיעוט הערבי, אלא שדווקא שלילת זכות זו תפגע בערכי המדינה כמדינה דמוקרטית. היא תפגע בעקרון השוויון, בעקרון חופש הביטוי של קבוצת המיעוט, ובזכותם לחלוק על עמדות פוליטיות השוררות בקרב הרוב ובזכותם הבסיסית לתבוע בדרכים לגיטימיות את שינויין.

#### **הבעייתיות המשפטית בתחולת סעיף 7א(א)(3): תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור:**

17. המשיבים יטענו, כי עמדתם של המבקשים אודות יישום סעיף 7א(א)(3) המתייחס ל"תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב או של ארגון טרור" מעלה שתי בעיות משפטיות רציניות: הראשונה בתחום הפרשנות המשפטית של סעיף זה; והשנייה מתייחסת לתחולתו של סעיף זה אשר חוקק במאי 2002, שכן המבקשים דורשים את תחולתו באופן רטרואקטיבי.

## בטלות הסעיף:

18. סעיף זה חוקק כאמור במאי 2002, היינו לאחר חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ועל כן, עקרונות פיסקת ההגבלה "תופסות" את עניין תחולתו. הסעיף מתייחס "לארגון טרור", כאשר המחוקק לא קבע לאחר חקיקה זו, או יחד עמה, את ההגדרות של ארגון טרור, ולא נקבעו כללים בחקיקה הראשית הקובעים את הדרך והאופן שבהן ייקבע מיהו ארגון טרור. אמנם הפקודה למניעת טרור, תש"ח-1948, מסמיכה את הממשלה לקבוע מיהם ארגוני הטרור, אולם פקודה זו לא יכולה לחול על החקיקה הראשית המתייחסת לארגון טרור בלי שהחקיקה, בתור הסדר ראשוני, היא שתקבע מיהו ארגון טרור. אכן, הבעייתיות בפקודה למניעת טרור שהיא נחקקה לפני חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו ועל כן יש קושי רב בתקיפתה הישירה. אך ברור הוא, כי כאשר ישנה חקיקה מאוחרת בעניין היא נופלת במתחם פיסקת ההגבלה. ההלכה שנקבעה בפרשת צמת, שהחילה את פיסקת ההגבלה על חוק מתקן כאשר הקודם נחקק לפני חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, חל על המקרה שלפנינו בבחינת קל וחומר:

"בית משפט רשאי לבחון את התאמתו של חוק לדרישת לדרישות חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו גם אם החוק שבו מדובר הוא חוק מיטיב, שצמצם את הפגיעה בחירויות הפרט בהשוואה לחוק שקדם לו, וגם אם החוק המקורי היה חסין מפני ביקורת חוקתית משום שהתקבל לפני תחילתו של חוק היסוד ולכן חלה עליו הוראת חוקתית משום שהתקבל לפני 10 לחוק היסוד...לכן, אף שבמקרה דנן החוק המתקן - שנכנס לתוקפו אחרי קבלת חוק-יסוד: כבוד האדם וחירותו - מקצר במידה משמעותית את תקופת המעצר המקסימלית שקצין שיפוט שהוא שוטר צבאי רשאי להורות עליה בהשוואה לחוק שקדם לתיקון מ-35 יום ל-96 שעות, ושהחוק הקודם כשלעצמו חסין בפני דרישות חוק היסוד, הרי החוק המתקן כפוף לדרישות חוק היסוד...עם זאת בית המשפט, שעה שהוא בוחן חוקיותו של חוק לאור דרישות חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, ייחס משקל לעובדה שמדובר בחוק מיטיב."

בג"צ 6055/95 צמח נגד שר הביטחון ואח', פ"ד נג (5) 241, 258-261.

19. המשיבים יטענו, כי כל הסדר המתייחס לארגוני טרור, מעצם טבעו הוא נוגע לסוגיית חופש הביטוי, היינו לזכות יסוד שקיבלה משנה תוקף לאחר חקיקת חוקי היסוד. אי לכך, ובהתאם לפיסקת ההגבלה, התייחסות מסוג זה חייבת להיקבע בהסדרים הראשוניים. שכן, הלכה פסוקה ומושרשת היא שאין מגבילים זכויות יסוד ללא חקיקה מפורשת. כך, נקבע בפרשת הועד הציבורי נגד עינויים, בה נקבע כי אין לפגוע בזכויות חוקתיות, כמו החירות הגופנית, ללא חקיקה מפורשת ובהתאם לפיסקת ההגבלה; בפרשת גיוס תלמידי הישיבות קבע בג"צ, כי מאחר והעניין נוגע לזכות השוויון הרי אין להגבילו ללא חקיקה ראשית.

בג"צ 5100/94 הועד הציבורי נגד עינויים ואח' נגד ממשלת ישראל, פ"ד נג (4) 817.

בג"צ 3267/97 רובינשטיין נ' שר הביטחון, פ"ד נב (5) 481.

20. המצב הקיים הינו אבסורדי ופוגע בעקרון הפרדת הרשויות. שכן, הראשות המבצעת יכולה, כראות עינייה, לקבוע מיהו ארגון טרור ללא כללים ברורים ואף ללא הנחיות כלשהן, ובכך היא תקבע מי לא יהיה בראשות המחוקקת. הרי ידוע לכל, כי גם קביעת מיהו ארגון טרור סובלת ממניעים פוליטיים משתנים, ולא בהכרח שיש אחדות דעים בין ממשלות שונות אודות ארגונים אלה. כב' השופט חשין העלה, באגב אורחא, את הבעייתיות הנוצרת סביב הגדרות כאלה על ידי הממשלות השונות:

"אשר לטענתו של המערער בדבר מטרתו של אש"ף לשלול את קיומה של מדינת ישראל באשר היא, לא יהיה זה מן התבונה שבית המשפט ייטול על עצמו לאפיין את אש"ף, לתת בו סימנים ולנסח את מטרותיו כהיום הזה; מעבר מזה מתנוססת האמנה הפלסטינית הקוראת, להלכה ולמעשה, לשלילת קיומה ולהשמדתה של מדינת ישראל, וקיימת הכרזת הממשלה על היותו של אש"ף ארגון טרוריסטי, אך מן העבר האחר חלו תמורות ביחסי ישראל עם אש"ף ונעשו הסכמים שונים שמדינת ישראל ואש"ף חתמו ביניהם"

פרשת אייזקסון, עמ' 544.

21. בנוסף לכך, הסעיף הנדון מעורר קושיות רבות הנוגעות לעקרון החוקיות, והוודאות המשפטית. שכן המושג "תמיכה" הינו חובק עולם בהקשר זה. כך למשל אמרה המתייחסת לעמדה עקרונית שלפיה כל עם זכאי להתנגד לכיבוש עלולה להתפרש כתמיכה במאבק מזוין נגד מדינת ישראל; גם אמרה שלפיה מדינה שכנה זכאית להתגונן מפני תקיפה צבאית ישראלית עלולה להתפרש כתמיכה במדינת אויב נגד מדינת ישראל. פרופ' מרדכי קרמניצר התייחס לסוגיה זו בפני ועדת חוק חוקה ומשפט לאמור:

"אני רוצה לומר את זה בצורה הכי ברורה. דמוקרטיה היא מין סולם. אם החוק הזה יעבור, אנחנו נאבד משהו מהאופי הדמוקרטי של המדינה...אף אחד לא יחשוב שדברים שאמר חבר-כנסת בשארה, עם כל הכבוד לו, או דברים שאמר או יאמר חבר כנסת זה או אחר מסכנים באופן אמיתי ומשמעותי את קיומה של המדינה...לדעתי רוב העולם החופשי, המתוקן, בסיטואציה שבה נניח היתה קמה ממשלה בישראל ואומרת: אנחנו לא ננהל משא-ומתן עם הרשות הפלסטינית על הסדר קבע בשום תנאי, או שמה שאנחנו מציעים לרשות הפלסטינית הוא 1% נוסף מהשטחים, ומאמץ מדיני לא היה משכנע ממשלה ישראלית לזוז מזה – חלק גדול מהעולם הנאור והמתקדם היה אומר שבנסיבות האלה לפלסטינים קמה זכות לנהל מאבק מזוין נגד המשך השליטה הישראלית, מאבק מזוין שיש לו גבולות, אי אפשר לפגוע באזרחים, יש מטרות מסוימות שבאות בחשבון. חלק גדול מהעולם היה אומר שבנסיבות האלה זה מאבק מוצדק. אז, אם מישהו בישראל היה נוקט עמדה דומה, היו אומרים לו: אתה לא יכול להשתתף במשחק הפוליטי הישראלי. זו עמדה שנראית לי בלתי סבירה ומחלישה באופן מהותי את האופי הדמוקרטי בישראל...עוד נקודה שאני רוצה להסב אליה את תשומת הלב. יש לי קושי עם מה שנאמר פה "ארגון טרור נגד מדינת ישראל" נניח שמחר תקום רשימה ותגיד: אנחנו תומכים בארגון טרור שמטרתו לפגוע בפלסטינים, או בערביי ישראל, או במשהו אחר. לפי ההצעה הזאת זו רשימה פוליטית כשרה לכל ענין."

ראו פרוטוקולים/ ועדת חוקה עמ' 3555.

22. ובמקום אחר פרופ' קרמינצ'ר התייחס לעבירות הפקודה למניעת טרור שחלק מהן זהות בלשון לסעיף דנן, והוא ציין כי הבעייתיות העולה מהן תהיה חדה וקיצונית אם יקבע כי מדובר בעבירה התנהגותית ולא תוצאתית, לדבריו :

"האם אמירה לפיה 'אלמלא האינתיפאדה לא היה נכרת הסכם אוסלו' איננה אהדה למעשה אלימות? האם תיאור קיפוחו של המיעוט הערבי והקושי או אי האפשרות לחולל שינוי משמעותי בעניין זה אינו עידוד אלימות? האם תיאור אמצעי הדיכוי הננקטים בשטחים המוחזקים תוך ביקורת חריפה ונוקבת עליהם איננו עידוד כזה? האם מחקר היסטורי המצביע על כך שבמצבים מסויימים לא ניתן להשיג את תשומת לבו של הרוב למצוקתו של המיעוט, אלא תוך שימוש באלימות, הוא עידוד לאלימות? האם התייחסות לקשר שבין מעשיה של הממשלה לבין פעולות טרור אינה מעודדת טרור? מדובר בפרסום דברים המצויים בלב התחום המוגן על ידי חופש הביטוי."

מרדכי קרמינצ'ר, "פרשת אלבה : בירור הלכות הסתה לגזענות" משפטים ל (1) 105, 142.

23. כב' השופט אור קבע באופן חד-משמעי, כי לשון סעיפי הפקודה למניעת טרור אשר נוקטות בלשון דומה לסעיף 7א(א)(3) מפרות תנאי פיסקת ההגבלה, אך ברור כי מאחר והפקודה נחקקה לפני חוקי היסוד לא היה מקום להכריז על בטלותה, כדברי כב' השופט אור :

"המסקנה אליה הגעתי מבהירה ונותנת הסבר מניח את הדעת לחומרת האיסור הפלילי הקבוע בסעיף 4(א), איסור אשר יש בו פגיעה בחופש הביטוי, כאשר סעיף זה נבחן במנותק מסביבתו החקיקתית ומהרקע ההיסטורי והחקיקתי שלו, נוצר הרושם כי הפגיעה שהוא מסב לחופש הביטוי היא קיצונית בחומרתה ובלתי מידתית."

דני"פ 8613/96 ג'בארין נגד מדינת ישראל, פ"ד נד (5) 193, פסקה מס' 9 לפסק-דין.

24. הנה כי כן, סעיף זה אינו עומד בתנאי פיסקת ההגבלה, פוגע בעקרון החוקיות, עמום, לא וודאי, חלקו העיקרי לא נשען על הסדר ראשוני, פוגע מעל הנדרש בחופש הביטוי, ולכן דינו בטלות.

אהרן ברק, "הקונסטיטוציונליזציה של מערכת המשפט בעקבות חוקי-היסוד (השלכותיה על המשפט הפלילי – המהותי והדיוני)", מחקרי משפט יג, תשנ"ו-1996, 5.

### **לחילופין: פרשנות מצמצמת ודווקנית**

25. לחילופין, המשיבים יטענו, כי יש לפרש את סעיף 7א(א)(3) לחוק יסוד: הכנסת פרשנות מצמצמת ודווקנית העולה בקנה אחד עם עקרונות היסוד, ובראשם חופש הביטוי. נקודת המוצא לפרשנות אמורה לאזן בין עקרון חופש הבעת דעות לבין הסכנה הממשית לביטחון הציבור. יו"ר ועדת חוק חוקה ומשפט ח"כ אופיר פינס העיר בישיבות בהן דנו בהצעת החקיקה, כי :



"הכוונה היא שיהיה ברור שהעילה לפסילה יכולה להיות לא תמיכה פוליטית בארגון טרור שהוא דבר אמורפי באופן יחסי, אלא תמיכה במאבק מזוין של ארגון טרור נגד מדינת ישראל, דבר מאוד מעשי, מוחשי וברור".

פרוטוקול מס' 461 מיום 30/4/2002 ועדת חוקה עמ' 5002. נספח ב' לבקשת הפסילה.

26. האיזון המתבקש עם חופש הביטוי מחייב לקבוע כי התכלית החקיקתית היא למנוע הצטרפות אזרחים לפעילות מזוינת של ארגונים טרוריסטים נגד אזרחי או מוסדות המדינה. היינו, לא די בניתוח אנליטי למצב פוליטי שממנו מגיעים למסקנה כי התנגדות לכיבוש היא מותרת, ולגיטימית, ולא די באמרה שהאינתיפאדה הינה לגיטימית מאחר ומטרתה סיום הכיבוש, ולא די במגע כלשהו עם ארגוני טרור – אגב העבירה בגין מגע עם ארגוני טרור בוטלה ונמחקה מהפקודה למניעת טרור בשל ההגבלה הבלתי מידתית על חופש הביטוי- אלא יש להוכיח כי היתה **תמיכה פיזית בארגון טרור ספציפי המסייעת לו במאבקו המזוין לרבות קריאה מפורשת להצטרפות לארגון טרור ספציפי על מנת לסייע לו במאבקו**, או **קריאה מפורשת לארגון הטרור ספציפי להמשיך בפעילותו המזוינת**. כנ"ל לגבי **מדינת אויב**. פרשנות זו מתיישבת עם ההלכה שנקבעה בפס"ד גיבארין שכן כפי שנקבע על ידי כב' השופט אור:

"מעשי אלימות מהסוג שתואר במאמר לעיל (הנאשם- ח.ג') ננקטו, במהלך האינתיפאדה, הן על ידי יחידים והן על ידי התארגנויות הנכנסות בגדר ההגדרה של "ארגון טרוריסטי". אבנים ובקבוקי תבערה הושלכו באופן בלתי מאורגן, על ידי יחידים, ובכללם ילדים, אשר פעלו על דעת עצמם. אולם פעולות אלה בוצעו עם על ידי קבוצות בעלות תשתית מסודרת אשר נקטו פעולות אלימות למימוש מטרתיהם. הבהרתי לעיל, כי לשם החלתו של סעיף 4(א) לפקודה אין די בכך שמעשי האלימות המתוארים בפרסום יהיו מן הסוג המאפיין פעילות טרוריסטית, אלא נדרש שהם יהיו מעשים של ארגון כזה. האם סעיף 4(א) חולש על פרסום מהסוג בו עסקינו, פרסום המשבח ומעודד מעשי אלימות הננקטים הן על ידי יחידים והן על ידי ארגונים טרוריסטים, ואשר בו עצמו אין כל אלימות הננקטים הן על ידי יחידים והן על ידי ארגונים טרוריסטים, ואשר בו עצמו אין כל אינדיקציה, במפורש או במשתמע, פעולות של מי מהם הוא מבקש לעודד ולשבח, וכאשר הדגש בו הוא על מעשי האלימות עצמם, ללא קשר למיחות מבצעייהם? דעתי היא, שסעיף 4(א) אינו חולש על פרסום כאמור. הטעם לכך נעוץ בתכליתו של סעיף 4(א), הבהרתי לעיל, שאין תכליתו לאסור פרסום המעודד, משבח או אוהד מעשי אלימות מהסוג המאפיין פעילות טרוריסטית. הוא מיועד, כיתר חלופותיו של סעיף 4, למנוע תמיכה בארגונים טרוריסטים, וזה כחלק ממערך הכולל בפקודה אשר תכליתו לחסל את תשתיתם של ארגונים אלה."

פרשת גיבארין פסקאות 15-16 לפסק-הדין.

27. פרשנות זו מתיישבת עם ההלכה הפסוקה ובעיקר עם עקרונות פרשת קול העם והפסיקה שהתייחסה לעקרון חופש הביטוי. כמו כן, היא מתיישבת עם פסיקתו של הבית הדין האירופאי לזכויות האדם, הערכאה השיפוטית העליונה באירופה, אשר דנה בסוגיות שהתייחסו לטרור וחופש הביטוי.

בג"צ 73/53 חברת קול העם בע"מ נ' שר הפנים, פ"ד ז (2) 871.

28. בפרשת *Castells v. Spain*<sup>1</sup> המערער כתב מאמר ביקורתי וחריף נגד ממשלת ספרד ובו הוא טען, כי רוב הרציחות בתקופה האחרונה היו בחבל המיעוט הבסקי בספרד, וכי ממשלת הימין לא פתחה בהליכי חקירה כלשהי, וכי המעשים הן "רציחות פשיסטיות" וכי רבים מהרוצחים, לטענתו, מכהנים בתפקידים בכירים בממשל. בגין ביטויים אלה הוא נידון למאסר לשנה ונאסר עליו לכהן בתפקידו למשך שנה. בית הדין האירופאי לזכויות אדם קבע, כי זכותו של העותר לחופש ביטוי הופרה במקרה זה משום שהיא לא עומדת במבחן *close scrutiny*, עם דגש על ההבחנה בין ביקורת כלפי ממשלות לבין ביקורת נגד אישים פרטיים, כאשר במקרה הראשון מדובר במרווח גדול לביקורת, ובכל מקרה מדובר בתיאור ביקורתי נגד הממשלה אך אינו כולל אלמנטים של קריאה לשימוש באלימות.

29. בפרשת *Surek & Ozdamir v. Turkey*<sup>2</sup> דובר בשני מערערים, אחד בעל עיתון, והשני מנהיג לארגון כורדי שהוכרז כבלתי חוקית PKK; לשניהם פורסמו ראיונות שבהם הם מבקרים את רשויות תורכיה על מדיניות הדיכוי נגד הכורדים בדרום תורכיה ובחלק התורכי שליד גבולות עיראק, עם התייחסות למאבק מזוין על מנת לשמור על חיי הכורדים מפני מדיניות הדיכוי. בעל העיתון אמר בראיון, כי המאבק המזוין של הכורדים נגד מדיניות תורכיה הינו מוצדק לאור מדיניות הדיכוי המתמשכת, והשימוש במאבק מזוין הוא תוצאה להעדר כל אופציה ריאלית אחרת בפני הכורדים. מנהיג הארגון אמר בראיון, בין היתר, כי:

"It is a well known fact that Turkey and imperialism want to divert our people from its national identity... But we are resisting. No one can tell us to leave our own territory... we are If they want us . in Kurdistan We are amongst our own people to leave our territory, they must know that we will never agree. We are people who have lost everything we had and who are fighting to regain what we have lost. That is the purpose of our action. We have nothing to lose... That is why we act without fear."<sup>3</sup>

<sup>1</sup> Judgment of 26 March 1992.

<sup>2</sup> Judgment of 8 July 1999.

<sup>3</sup> Ibid at para. 10

30. בית הדין האירופאי לזכויות אדם קבע, כי קביעתו העובדתית של בית- המשפט התורכי לפיה מדובר בדברי שבח ואהדה לטרוריסטים ממוצא כורדי, אינה רלוונטית לצורך הגבלת חופש הביטוי של המערערים. כמו כן, הוא קבע, כי לא מדובר בקריאה פוזיטיבית לשימוש באלימות ובטרור נגד תורכיה, וכי הראיונות התייחסו לעמדה שלפיה אינם מוכנים לקבל המשך מדיניות הדיכוי, ואינם מוכנים להתפשר על המשך מדיניות זו, וכי על אף הביקורת החריפה, אין בדברים אלמנטים להסתה אלימה משום שהם עומדים במבחן חופש הביטוי:

“...the interviews contained hard-hitting criticism of official policy and communicated a one sided view of the origin of and responsibility for the disturbances in south-east Turkey. While it is clear from the words used in the interviews that the message was one of the intransigence and refusal to compromise with the authorities as long as the objectives of the PKK had not been secured, the texts taken as a whole cannot be considered to incite to violence or hatred.”

31. בפרשת *Erdogme v. Turkey*<sup>4</sup> המערער היה עורך עיתון שבו הוא כתב שמדיניות תורכיה נגד הכורדים הינה מדיניות פשיסטית, וטובחת בעם. בית הדין האירופאי לזכויות אדם קבע, כי על אף שמדובר במילים קשות ביותר, אין לקבוע כי הן כוללות אלמנטים של קריאה לשימוש באלימות או טרור.

32. אותה החלטה התקבלה בפרשת *Ceylan v. Turkey* ששם המערער תיאר מדיניות תורכיה כמדיניות טרור ורצח עם. אולם, בפרשת *Surek No. 1 v. Turkey* בית הדין האירופאי אישר את ההרשעה של המערער אשר כתב מאמר שבו טען "אם לא נקבל זכויות, נקבל אותם בכוח" והאשים אנשים עם אזכור שמותיהם כאחראים לרציחות ולהרג, בנימוק בית הדין נתן משקל לעובדה שיש אזכור של שמות אנשים יחד עם ההצדקה לשימוש בכוח.

33. בית הדין האירופי לזכויות אדם ביטל הרשעה של מדינת תורכיה, מכוח הפקודה למניעת טרור שם, בגין התבטאות הרבה יותר חריפה מההתבטאויות המיוחסות לח"כ בשארה, וזאת משום שמדובר בהפרה לא לגיטימית לזכות לחופש ביטוי המעוגנת בסעיף 10 לאמנה האירופית לזכויות אדם משנת 1950. פסק הדין של בית הדין האירופי ניתן בשנת 1999 בעניינו של חוסיין קאראטאס. קאראטאס הינו אזרח תורכי ממוצא כורדי שפרסם ספר שירים שכלל שירה התומכת במאבק הכורדים נגד הדיכוי התורכי בדרום מזרח תורכיה.

---

<sup>4</sup> Judgment of 15 June 2000

34. שיר אחד של קאראטאס, למשל, קרא לעזור להתקוממות הכורדית תוך הקרבת חיים ממשית:

"Young Kurds  
'I am seventy-five years old  
I die a martyr  
I join the martyrs of Kurdistan  
Dersim has been defeated  
but Kurdism  
and Kurdistan shall live on  
the young Kurd shall take vengeance'  
when life leaves this body  
my heart shall not cry out  
What happiness  
to live this day  
<sup>5</sup>to join the martyrs of Kurdistan.  
..."

35. על אף הביטוי החריף ביותר של קאראטאס, בית הדין האירופי קבע, כי המדובר בביטוי מוגן בגלל זכות היסוד לחופש ביטוי ובהתאם למבחן *close scrutiny*. בין שאר נימוקיו ציין בית הדין, כי מדובר בהתבטאויות המופנות כנגד מדיניותה של הממשלה ככזאת:<sup>6</sup>

"Furthermore, the limits of permissible criticism are wider with regard to the government than in relation to a private citizen or even a politician. In a democratic system the actions or omissions of the government must be subject to the close scrutiny not only of the legislative and judicial authorities but also of public opinion. Moreover, the dominant position which the government occupies makes it necessary for it to display restraint in resorting to criminal proceedings, particularly where other means are available for replying to the unjustified attacks and criticisms of its adversaries."

36. הנה כי כן, עולה כי הפרשנות היחידה והאפשרית אשר ממלאת אחר תכלית החקיקה מחד, ומיישמת את עקרונות היסוד היא זו אשר תמיכה פיזית בארגון טרור ספציפי המסייעת לו במאבקו המזוין לרבות קריאה מפורשת להצטרפות לארגון טרור ספציפי על מנת לסייע לו במאבקו, או קריאה מפורשת לארגון הטרור ספציפי להמשיך בפעילותו המזוינת. כנ"ל לגבי מדינת אויב.

---

<sup>5</sup> 23168/94 *Karatas v. Turkey* ECHR (1999) 7.

<sup>6</sup> *Ibid*, p. 24.

### אי תחולה רטרואקטיבית של סעיף 7א(א)(3)

37. סעיף זה, כאמור נחקק במאי 2002, הוא מגביל חירויות יסוד: הזכות לבחור ולהיבחר. תחולתו אמורה להיות מיום חקיקתו, אולם המבקשים מציגים ראיות המתייחסות לתקופה הקודמת לתיקון. התייחסות זו הינה פסולה, בלתי חוקית, ונוגדת עקרונות היסוד ובראשם שלטון החוק, הוודאות המשפטית, ובוודאי חירויות הפרט. כבר נקבע בפסיקה ובאופן מפורש כי אין מגבילים חירויות אלא על פי ובהתאם לחקיקה מפורשת תקפה העומדת בתנאי פיסקת ההגבלה. זהו היסוד של יסודות המשפט החוקתי.

38. לא למותר לציין, כי עקרון זה הינו בתוקף אף לפני חוקי היסוד. בשורה של חוקים נקבע, כי אין תחולה רטרואקטיבית לחוקים אלא אם נאמר מפורשות. סעיף 22 לחוק הפרשנות התשמ"א-1981 קובע הוראת מעבר כללית לביטול חוקים ומונע את תחולתם הרטרואקטיבית, סעיף 10(א) לפקודת סדרי השלטון והמשפט, התש"ח-1948 הקובע מפורשות את מועד התחולה; סעיף 21 לחוק הפרשנות, התשמ"א-1981 הקובע כי "שעת תחילת תקפו של חיקוק היא בשעה 00:01 של יום תחילתו." סעיפים אלה יוצרים "נטיה חקיקתית כנגד תחולה רטרואקטיבית של דברי חקיקה חדשים" ואף יוצרים "עיגון חקיקתי לחזקה כנגד חקיקה למפרע".<sup>7</sup>

39. בשורה ארוכה של פסקי דין נקבע הכלל הפרשני בדבר אי רטרואקטיביות. כלל זה על פי הפסיקה בא ברוח עקרונות היסוד של השיטה המשפטית ועל מנת למנוע פגיעה בזכויות קנוניות. יפים לענייננו דבריו של כב' השופט חשין בפרשת כהן ובולסקי<sup>8</sup> באומרו, כי:

"מן המפורסמות שאינן צריכות ראייה בפרשת פירושי חוקים, כי חזקה על חוק חדש שאינו בא להשפיע באיזו מידה שהיא על זכויות קנויות, ושאינן כוחו יפה לבטלן, לשנותן, להחליפן, לגרוע מהן או להוסיף עליהן, אלא אם כן גילה המחוקק את כוונתו לעשות כן בלשון שאינה משתמעת לשתי פנים. לפיכך רואים כל חוק שהוא פרוספקטיבי, כלומר: צופה פני העתיד, ולא רטרואקטיבי, כלומר: חל למפרע".

כך גם קבע כב' השופט זוסמן בפרשת רימון<sup>9</sup> בהסבירו:

"אמת, הכלל הוא, שחוק אינו בר פועל למפרע, ומצוותו אינה פונה אלא כלפי העתיד. [...] מקום שהחוק עצמו אינו קובע את מרחב תחולתו, אם בפירוש ואם מכללא, מעמידים בתי-

<sup>7</sup> אהרן ברק, פרשנות במשפט, כרך שני, נבו הוצאות לאור, עמ' 615.

<sup>8</sup> ע"א 238/53 אהרן כהן ובלה בולסקי נ' היועץ המשפטי, פ"ד (1), 4, 38.

<sup>9</sup> ע"א 398/65 אהרן רימון ואחי' נ' הנאמן לנכסי שפסלס ואחי', פ"ד (1), 401, 405.

המשפט את המחוקק בחזקת שלא התכוון לשלול מאדם זכות שכבר היתה מוקנית לו לפני שיצא החוק.

40. עקרונות אלה חזר והדגיש כבוד השופט (דאז) ברק בפרשת ארביב<sup>10</sup> בקבעו:

מעקרונות היסוד נגזרות מספר חזקות (פרזומפציות) כלליות באשר לתכלית החקיקה. אחת החזקות המקובלות בשיטתנו הינה זו, כי תכליתו של חוק אינה לתחולה רטרואקטיבית או רטרוספקטיבית. חזקה על כל חוק כי הוא צופה פני העתיד ולא פני העבר [...] גישה זו מקובלת על כל שיטות המשפט המודרניות [...] הוא יונק את כוחו מהגישה, כי חקיקה למפרע נוגדת עקרונות יסוד של השיטה, ואין להניח, כי המחוקק ביקש להשיג תכלית העומדת בניגוד לעקרונות יסוד אלה.

41. דברים אלה עולים אף ברורות מדברי הכנסת ומהדיונים בוועדת חוקה חוק ומשפט של הכנסת, מהם עולה מפורשות כוונת מגיש הצעת התיקון, ועדת חוקה חוק ומשפט, והמחוקק, כי תחולת התיקון צופה פני עתיד הוא ואין לו תחולה רטרוספקטיבית. כך למשל הסביר ח"כ ישראל כץ, מגיש הצעת התיקון, בדיון לקראת הקריאה הראשונה להצעת החוק, במליאת הכנסת<sup>11</sup>:

"מי שיתמוך בארגון טרור ויזדהה עם מדינות אויב נגד מדינת ישראל – במונחים האלה המונח תמיכה יוגדר היטב במהלך הליך החקיקה, יהיה ברור מה המשמעות של תמיכה, שזה לא דבר אקראי או מלה סתמית, אלא פעולה שיטתית ומכוונת ומתוכננת".

אף ח"כ אופיר פינס, יו"ר ועדת חוקה חוק ומשפט, היטיב להסביר זאת בדיון מליאת הכנסת בהצבעה לקריאה שניה ושלישית של החוק<sup>12</sup>:

"הצעת החוק המקורית הציעה בעצם שמי שמזדהה עם ארגון טרור לא יוכל להתמודד לכנסת הבאה [...] אנחנו יצרנו בתוך העניין הזה שני שינויים משמעותיים ביותר, שלדעתי יוצרים את האיזונים הנכונים ומביאים תוצאה שבעיני היא תוצאה טובה. [...] הזדהות היא דבר מאוד קשה להגדרה, קשה מאוד

<sup>10</sup> עני"א 1613/91 ארביב נ' מדינת ישראל, פ"ד מו(2) 765, 776. ראה לעניין זה גם ע"א 27/64 ד"ר יוחנן בדר עו"ד נ' לשכת עורכי-הדין בישראל ואחי, פ"ד יח(1) 295 וגם בג"צ 98/53 ציגלמן נ' יו"ר וחברי ביה"ד הרבני בת"א, פ"ד ז(1) 606.

<sup>11</sup> הישיבה המאתיים של הכנסת החמש-עשרה, יום רביעי, 16 במאי 2001, עמ' 1. נספח ב' לבקשת הפסילה.

<sup>12</sup> הישיבה השלוש-מאות-וחמש של הכנסת החמש-עשרה, יום רביעי, 15 במאי 2002, עמ' 1.

להבין מה זה; זה מאוד מניפולטיבי ומאוד מסוכן. לכן קבענו דבר ברור לגמרי: תמיכה במאבק מזוין של מדינת אויב, או ארגון טרור, נגד מדינת ישראל. **אני חושב שברגע שקבענו קביעה כל כך ברורה, לכל אחד ברור מה מותר ומה אסור**.  
(ההדגשה לא במקור)

42. דברים אלה, גם של ח"כ כץ וגם של ח"כ פינס מצביעים על כוונה ברורה, שאינה משתמעת לשתי פנים, כי החוק צופה פני עתיד, עם שימת דגש על חשיבות עיקרון ודאות החוק וקביעת קריטריונים ברורים למה מותר ומה אסור יהיה למועמדים ורשימות לעשות. ואם נותר ספק בעניין זה, הרי דבריו של ח"כ כץ, בדיון ועדת חוקה חוק ומשפט לקראת העברת ההצעה לקריאות שניה ושלישית<sup>13</sup> מסירים כל רבב בעניין זה:

"אני לא בטוח מה יהיה בסופו, ואני לא בטוח מה בית- המשפט יקבע. אני בעד קביעת כללים כדי שיהיה כאן FAIR PLAY, ואוכלוסיות גם יידעו את מי הן עומדות לשלוח לכנסת וגם המועמדים יידעו מה המנדט שיש להם או אין להם [...] לדעתי, ברגע שהחוק יעבור, כולם יידעו מה מותר ומה אסור. **אם אחרי זה מישהו יחליט, שלמרות האיסור חשוב לו לתמוך במאבק מזוין מאשר להיות חבר-כנסת, זאת בחירה שלו**. (ההדגשה לא במקור)

43. מכל האמור לעיל עולה כי הן עיקרון וודאות החוק, הן עיקרון יציבות שיטת המשפט, הן עיקרון בטחון הציבור במשפט והן עיקרון צמצום הפגיעה בזכויות יסוד חוקתיות, מובילים אותנו למסקנה בדבר אי תחולה רטרואקטיבית של התיקון לסעיף 7א לחוק יסוד הכנסת. יצויין כי רוב שיטות המשפט במשטרים דמוקרטיים אימצו עיקרון זה, וחלקן עיגנו זאת חקיקתית. כל למשל קובע סעיף 2 לקודקס האזרחי הצרפתי<sup>14</sup>: "The law ordains for the future only; it has no retrospective operation". הוראה זו חלה על כל דבר חקיקה, בין בעל אופי אזרחי ובין בעל אופי פלילי<sup>15</sup>.

הנה כי כן, הראיות שהובאו, ומבלי להתייחס למשקלן, ואשר מתייחסות לתקופה שלפני תיקון הסעיף דן לא תקפות לעניין זה, וכי יש להתעלם מהן כליל.

<sup>13</sup> פרוטוקול מס' 461 משיבת ועדת החוקה חוק ומשפט, יום שלישי 30 באפריל 2002, עמ' 9.  
<sup>14</sup> ובניסוחו הצרפתי "La loi ne dispose que pour l'avenir; elle n'a point d'effet retroactif".  
<sup>15</sup> לדיון רחב וממצה בעיקרון הרטרואקטיביות, ראה אהרן ברק, "פרשנות במשפט", כרך שני, עמ' 609-645.

### טיב ומהות הראיות:

44. הלכה פסוקה היא שסעיפי הפסילה חייבים להתייחס למטרותיה ומעשיה המרכזיים של המפלגה. המבחן העיקרי הוא הפרוגרמה המרכזית. במיוחד כאשר מדובר במפלגה מכהנת חובה היא להתייחס למכלול מעשיה המרכזיים והבולטים:

"המטרות והמעשים שיש בהם כדי למנוע מרשימה להשתתף בבחירות צריכים להיות דומיננטים ומרכזיים. יש לבחון את השאיפות המרכזיות של הרשימה שיש בהן כדי להוות פרוגרמה ממשית, רצינית ופעילה...חייבות להתקיים ראיות ברורות, חד משמעיות ומשכנעות לכך, כי אכן יש במטרותיה או במעשיה של רשימת מועמדים, במפורש או במשתמע, כדי ליפול לגדר האיסור שבחוק. לא די בחשד סתם. כל ספק המתעורר במסכת הראיות צריך להתפרש כנימוק נגד מניעת השתתפותה של רשימת מועמדים בבחירות"

רע"א 6708/98 היועץ המשפטי לממשלה נגד רשימת מולדת-גשר-צומת לבחירות לרשויות מקומיות, נצרת עילית, פ"ד נג (1) 351, 361.

45. בפרשת יאסין קבע כב' הנשיא ברק, כי:

"החשיבות הרבה שיש לחופש ההתאגדות במפלגה במירקם החיים הדמוקרטיים מחייבת את המסקנה – שאליה הגיע בית המשפט העליון גם בפרשנותו של סעיף 7א לחוק יסוד: הכנסת – כי יש למנוע ייסודה של מפלגה רק במקרים הקיצוניים ביותר, מכאן שרק אם המטרות הדומיננטיות והמרכזיות של המפלגה יביאו לשלילת קיומה של מדינת ישראל כמדינה יהודית דמוקרטית, יהא מקום בהנחה ששאר הדברים מתקיים, למנוע את רישומה."

פרשת יאסין עמ' 67.

"שלילת החופש אפשרית רק כאשר התשתית הראייתית הנדרשת מצביעה על הסיכון לעצם קיומה של המדינה כמדינה יהודית ודמוקרטית. סיכון זה אינו קיים אם הפגיעה היא במאפיין שולי של יהדות המדינה או של אופייה הדמוקרטי. סיכון זה קיים כאשר קיום המדינה כמדינה יהודית דמוקרטית בסכנה..האיום על האופי היהודי או



הדמוקרטי צריך להיות מרכזי ובסיסי, הוא צריך לפגוע  
בגרעין המאפיין את המדינה"

שם, עמ' 66.

"פרשנות דווקנית, צרה ומצמצמת זו באה לידי ביטוי בשלוש  
קביעות בעיקר: ראשית, סעיף 7א מאפשר פסילה של רשימה  
רק לנוכח מטרות ומעשים דומיננטיים שלה, המשקפים את  
מהותה ואשר למענם היא קיימת ופועלת; שנית, את עילות  
הפסילה המפורטות בסעיף יש לפרש באופן דווקני, כך שרק  
מטרות ומעשים המגלמים באופן חד-משמעי, מובהק  
וקיצוני...שלישית, לצורך הפסילה נדרשת ראיות ברורות, חד-  
משמעיות ומשכנעות."

שם, עמ' 76.

**הנה כי כן, ברור כי טענות מגישי בקשת הפסילה, כי המשיבים לא נופלים לגדר הוראות סעיף  
7א(א)(1) ו-(3) אין להלן כל בסיס משפטי ודין הבקשה להידחות.**

### **ג. העדר תשתית ראייתית לבקשת הפסילה**

#### **מבוא**

46. ראשית יצויין, כי בנוסף לכל האמור לעיל, תמוה הוא הניסיון לטעון להפרת 7א(א)(3) לחוק יסוד:  
הכנסת, שהרי מגישי הבקשה לא הצביעו ולו על התבטאות אחת שנעשתה לאחר כניסתו לתוקף  
של סעיף זה בחוק היסוד. אי לכך המדובר בדרישה שהיא כל כולה משום החלה רטרואקטיבית.

47. עוד יטענו המשיבים, כי על אף שבפרק הכללי של בקשת הפסילה נטען, כי "הרשימה והמועמד  
שוללים את קיומה של מדינת ישראל הן כמדינה יהודית והן כמדינה דמוקרטית" ובדומה אף  
בסיכום הבקשה, הרי שבגוף הבקשה נזנחה לחלוטין הטענה בדבר שלילת המדינה היהודית ולא  
הובאה כל תשתית ראייתית ואף לא ראיה לכאורה ולו הקלושה ביותר, לכך שהמשיבים שוללים  
את קיומה של ישראל כמדינה יהודית.

48. יצויין גם, כי רוב רובם של המוצגים שצירפו מגישי בקשת הפסילה כתשתית ראייתית, הינם דיווחים שהתפרסמו באתרי האינטרנט של העיתונים. ההסתמכות על ידיעות עיתונאיות הינה בעייתית ביותר, שכן לא ניתן ללמוד מהן את הדברים המדויקים שנאמרו, שהרי אלו אינן מקורות ראשוניים. ידיעות עיתונאיות כוללות, בין היתר, דיווחים שאינם פרי ראיון אלא דיווח מכלי שני או שלישי ו/או מיחזור של ידיעות שהתפרסמו בכלי תקשורת אחרים. במקרים רבים לא נעשית בהן הפרדה בין העובדות ובין הפרשנות ואף המידע המפורט בהן אינו מדויק, ולעתים אף מוטעה.

49. ויודגש, כי האמינות של הידיעות המתפרסמות באתרי העיתונים באינטרנט הינה נמוכה במיוחד, בשל היות פקטור הזמן כה משמעותי בכלי תקשורת זה, ולכן ידיעות אלו עוברות עריכה נוספת קודם שיפורסמו בעיתון עצמו, וההסתמכות עליהן הינה לכן בעייתית במיוחד.

### המשיבים

50. הרשימה הערבית המאוחדת (להלן: רשימת רע"ם) נוסדה בשנת 1996, כאיחוד של מספר מפלגות ותנועות ובהן המפלגה הערבית הדמוקרטית, התנועה האיסלאמית (הפלג הדרומי) והמפלגה הלאומית הערבית. רשימת רע"ם השתתפה בבחירות לכנסת ה-14 וזכתה בארבעה מנדטים ובבחירות לכנסת ה-15 וזכתה בחמישה מנדטים והיתה לרשימה הערבית הגדולה ביותר בכנסת זו. יצוין, כי המפלגה הערבית הדמוקרטית היתה חברה גם בכנסת ה-12 ובכנסת ה-13, קודם ליסוד רשימת רע"ם.

51. ח"כ דהאמשה הינו תושב כפר כנא, יליד 1945, נשוי ואב לחמישה, ועורך דין במקצועו. הוא נבחר לכנסת ה-14 מטעם רשימת רע"ם, כנציג התנועה האיסלאמית (הפלג הדרומי) וכן לכנסת ה-15 בה הוא מכהן כסגן יו"ר הכנסת וכחבר ועדת הכנסת. ח"כ דהאמשה הינו יו"ר רשימת רע"ם ומועמד מס' 1 מטעמה לכנסת ה-16.

52. כפי שמעידים תצהירי ח"כ דהאמשה וח"כ אלסאנע, מטרת הקמת רשימת רע"ם היתה ליצור יצוג משמעותי של המיעוט הערבי ושל כלל האוכלוסיות החלשות בישראל ובכך להגביר את היכולת לפעול לקידום ענייני האוכלוסייה הערבית בישראל ולמען קידום השלום ופתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. מעצם יסוד רשימת רע"ם משתמעת הכרה במדינה ובחירה אסטרטגית לפעול במסגרת מוסדותיה ולהשפיע למען השגת שוויון בה, הכל בדרכים חוקיות ותוך שמירה על שלטון החוק.

53. כפי שמפורט בתצהירים המצורפים לבקשה זו, רשימת רע"ם, וח"כ דהאמשה בכלל זה, דוגלים בדמוקרטיה ובעקרון השוויון שהינו הערך המרכזי בה, ובפתרון הסכסוך הישראלי-ערבי בדרכי שלום והידברות. הם מכבדים את כל החקיקה של הכנסת והינם בין הבודדים המצדדים בזכויות מיעוט ובחופש דת ופולחן, שהם מיסודות כל משטר דמוקרטי. הם נאבקים למען חופש הביטוי וחופש הבחירה במדינת ישראל ולמען חברה צודקת, שוויונית ומוסרית. ועל כל אלה מעידה

פעילותם הענפה בכנסת, המצטיינת בגישה ממלכתית וראיה של צרכי כלל הציבור, אשר למצער מעטים הם חברי הכנסת ששותפים לה.

54. ח"כ דהאמשה מעיד, בסעיף 6 לתצהירו, כי הוא פועל בתחום שגבולותיו הם ציווי ואיסורי דת האיסלאם מצד אחד ושלטון החוק מצד שני ובמספר מעגלים, המעגל האנושי, המעגל המוסלמי, המעגל הערבי והמעגל הישראלי וכי הוא אינו רואה כל סתירה, ניגוד או התנגשות בין מעגלים אלה.

55. כפי שמפורט בתצהירים המצורפים, חברי סיעת רע"ם, וח"כ דהאמשה בראשם, פועלים בכנסת בכל הנושאים המשמעותיים למיעוט הערבי בישראל, כמו גם בנושאים החברתיים הכלליים, והכל בגדר עקרון היסוד של שוויון מלא לכלל אזרחי המדינה. הם פועלים בכל הכלים הפרלמנטריים שעומדים לרשותם על מנת להביא לשינוי של יחס רשויות המדינה אל המיעוט הערבי בישראל, להפסקת המדיניות המפלה של רשויות המדינה כלפי המיעוט הערבי בישראל בשונים, להשגת שוויון לערבים בישראל ולהעלאת הבעיות הקשות של המיעוט הערבי בישראל על סדר היום הציבורי. הם עוסקים במצוקה הקשה הכלכלית והחברתית, בשעורי העוני והאבטלה הגבוהים בקרב המיעוט הערבי בישראל, במחסור בתשתיות ובשירותים חברתיים ביישובים הערבים, בנושא מתן שירותי דת והמקומות הקדושים לאיסלאם, שימור המסורת המוסלמית בישראל, לרבות שמירה על המקומות הקדושים, ומסגד אל-אקצא בראשם, בתי קברות ומסגדים ומניעת הפיכתם למסעדות ומקומות בילוי ולעתים אף למנוע את הריסתם או חילולם. כמו כן הם פועלים בכל הנושאים הקשורים בצדק חברתי וכלכלי, שהינם חשובים לכלל תושבי ואזרחי המדינה.

56. ח"כ דהאמשה מציין, בסעיף 11 לתצהירו, כי הוא מאמין שבמצב עניינים רגיל הנושאים בהם עוסקים הוא ויתר חברי הכנסת מטעם רשימת רע"ם, לא היו צריכים להיות נושא למאבק והיו אמורים להיות בגדר הקונסנזוס. ואולם במציאות בה הם פועלים, לאור מדיניותה של הממשלה ורשויות המדינה ועמדתם של מרבית חברי הכנסת, הם, כשאר חברי הכנסת הערבים, נאלצים להיאבק עליהם בכל הכלים הפרלמנטריים ובכלל זה באמצעות הגשת הצעות חוק, שאילתות והצעות לסדר, נאומים במליאת הכנסת ופעילות בועדות הכנסת השונות. למרבית הצער, למרות זאת, מאמצייהם עולים בתוהו ודבריהם נופלים על אזניים ערלות.

דוגמאות להצעות חוק, נאומים במליאה, ושאלתות שהוגשו ע"י חברי הכנסת של סיעת רע"ם, מצ"ב, ומסומנים כנספחים מס' 1-3 בהתאמה.

57. ח"כ דהאמשה מסביר בסעיף 12 לתצהירו, כי החברה הישראלית הינה חברה שסועה הכוללת מגוון רחב של זהויות. היא מחולקת, בין היתר, בין ספרדים ואשכנזים, עניים ועשירים, דתיים וחילוניים, ימין ושמאל. חבר הכנסת המייצג את קבוצת הרוב יכול להשפיע על מקבלי החלטות בין אם הוא חלק מהקואליציה ובין אם הוא חלק מהאופוזיציה ותמיד קיימת האפשרות שיהיה חלק ממעגל מקבלי החלטות. ח"כ דהאמשה לעומת זאת, ככל חברי הכנסת הערבים, בשל היות השסע הלאומי בין ערבים ליהודים השסע הדומיננטי בישראל, חסר יכולת להשפיע על מקבלי החלטות ולמצער האופציה כי יהיה חלק ממעגל מקבלי החלטות בישראל כלל אינה קיימת. כלומר, חברי הכנסת ומנהיגי הציבור הערבי נבחרים על מנת שיקחו חלק וישפיעו על תהליך קבלת החלטות ואולם בפועל הם מודרים מכל מעגלי ההשפעה וקבלת החלטות בישראל.

### הטענה בדבר תמיכה במאבק מזויין של ארגוני טרור נגד ישראל

#### "אל-חרם אל-שריף"

מבוא

58. ח"כ דהאמשה ציין בסעיף 17 לתצהירו, כי מן המפורסמות היא שההגנה על המקומות הקדושים ובפרט מניעת פגיעה במסגד אל-אקצא, שהינו אחד משלושת המקומות הקדושים ביותר באיסלאם והמקום הקדוש ביותר בארץ ובבחינת צפור נפשו של כל מוסלמי באשר הוא, הינם נושאים מרכזיים ביותר עבור כל מוסלמי. עוד ציין, כי החשיבות העצומה של נושא זה אף מקבלת משנה תוקף נוכח הניסיונות החוזרים ונשנים לפגוע במסגד אל-אקצא. ח"כ דהאמשה אף הדגיש את ההשלכות המסוכנות והמרחיקות לכת שיגרמו כתוצאה מפגיעה במסגד הקדוש.

59. ואכן, ובניגוד לטענות מגישי בקשת הפסילה, אין ולא יכולה להיות מחלוקת רצינית על כל אחת מהעובדות אלו. יפים לענייננו דבריו של השיח' עבדאללה נימר דרוויש, המנהיג הרוחני של התנועה האיסלאמית (הפלג הדרומי), אשר עמד בעדותו בפני ועדת החקירה הממלכתית לארועי אוקטובר, בראשות כב' השופט אור (להלן: ועדת אור) על מרכזיותו של מסגד אל-אקצא באמונה המוסלמית:

"מסגד אל-אקצא, הוא מבחינה היסטורית... אני מתכוון... אני לא (לא ברור) את העניין הדתי, זאת אומרת מסגד אל-אקצא, הזכיר אותו הקוראן לפני שהזכיר את מסגד הנביא בעיר מדינה, כי בזמן שאלוהים אמר: (אומר את הפסוק מהקוראן בערבית) הנביא היה במכה והמסגד במדינה לא היה בנוי, זאת אומרת שני המסגדים האלה קשורים אחד בשני, לכן יש אמונה אצל מאה אחוז מהמאמינים בעולם האיסלאמי – כל פגיעה במסגד אל-אקצא, היא פגיעה ישירה באל-כעבה בכבודה ובעצמה, זו הבעיה. אפשר להתווכח על האמונה של המוסלמים, אפשר להתווכח האם הם צודקים באמונה הזו או לא צודקים, צריך לשכנע דורות, אבל זו עובדה... אני מאמין שמי שפוגע במסגד אל-אקצא, הוא פוגע באל-כאבה. עכשיו, אלו שלושת המסגדים הקדושים ביותר בעולם האיסלאמי ואי אפשר לבוא ולומר על מסגד כמו מסגד אל-אקצא, או על

אל-כעבה, או על מסגד אל-מדינה, מסגד הנביא, אפשר לומר שזה סתם מקום... זה לא סתם מקום, זה היה מה שנקרא (אומר בערבית) למוסלמים, זאת אומרת קודם לכן היינו מתפללים מול מסגד אל-אקצא, לפני אל-כעבה ואחר אלוהים העביר אותנו לאל-כעבה והשאיר את מסגד אל-אקצא המקום הקדוש שאליו... אליו כל הרוחות יוצאות יומיום. עכשיו, אפשר להתווכח עם האמונה... אפשר להתווכח עם האמונה איך... אפשר להתווכח עם הפסוק... אפשר... מישהו מסוים לא רוצה להאמין, מה לעשות... אבל אני מאמין, מיליון... מליארד וחצי מוסלמים מאמינים, מה לעשות? מה לעשות?"

עמ' 14895-14896 לפרוטוקול ועדת אור. פרוטוקול העדות מצ"ב ומסומן כנספח מס' 4.

60. השיח' דרוויש עמד בעדותו בפני ועדת אור גם על הסכנה שנסקפת למסגד אל-אקצא:

"עכשיו, שאלת האם מסגד אל-אקצא בסכנה. אני מאז שנשרף מסגד אל-אקצא... וכל העולם ישמע אותי, אם יש מישהו שהוציא את הסיסמא הזו: "אני רואה שמסגד אל-אקצא בסכנה", זה אני! נשרף... והרבה התארגנויות יהודיות – לפוצץ אותו, לכבוש אותו... ואנשים נשפטו, ונשיא המדינה חנן אותם וכל... כל הפרובוקציות האלה... ומישהו יבוא וישכנע אותי שמסגד אל-אקצא לא בסכנה? ועד היום מסגד אל-אקצא לא בסכנה? אמנם נשיא המדינה אומר – "לא תחת שלטון ישראל" או "לא היו בסכנה"... נשרף תחת שלטון מדינת ישראל, היתה יוזמה לפוצץ אותו תחת שלטון מדינת ישראל, נרצחו בו אנשים תחת שלטון מדינת ישראל, אז הוא בסכנה ואין לפי דעתני... אם האנשים יאמינו או לא יאמינו מחוץ למסגרת הדתית, זה עניינם. מי שאומר: "מסגד אל-אקצא בסכנה", הוא אומר עוד משפט אחר. אם הייתי אני מנהיג יהודי ישראלי, הייתי רואה באותם מנהיגים שרואים... שאומרים: "מסגד אל-אקצא בסכנה", הם גם כן מתריעים: "רבותי, מדינת ישראל גם כן בסכנה", כי (לא ברור) והסכסוך כאן הוא בין שני עמים על גבולות... בין הפלשתינים לישראל, הם על גבולות, אם הפוכים את זה בין שתי דקות בין מסגד אל-אקצא שנשרף לבין בית כנסת יהודי שמתפוצץ, אז אנחנו נכנסים למלחמת עולם בין יהודים ומוסלמים, ואוי ואבוי לנו אם מכניסים את האזור שלנו למלחמה כזו. צריך לבלום כל מי שרוצה להכניס אותנו למלחמת דתות... אני... אין לי בעיה נגד היהדות, אין לי בעיה נגד היהודים, אין לי בעיה נגד הנוצרים, אין לי בעיה נגד הנצרות... לא להכניס את האזור למלחמת דתות. כן, "מסגד אל-אקצא בסכנה" אני אמרתי ואמרתי לשרים במדינת ישראל: בזמן שאני אומר "מסגד אל-אקצא"... או מישהו אחר אומר "מסגד אל-אקצא בסכנה, אז אני מתריע שמסגד אל-אקצא בסכנה, זאת אומרת גם כן האזור כולו בסכנה, מדינת ישראל בסכנה. השלום באזור הסכנה. שלום כל העמים באזור הוא בסכנה. מה, להפוך את זה למלחמת עולם בין-דתית? דבר שני וכאן... אני מקווה שתסלחו לי על הרמת הקול... כן, הוא בסכנה, מה לעשות? עוד הפעם ומאה פעמים אני אומר, ושישמעו: כן, אני מפחד על מסגד אל-אקצא, לא בגלל שנשיא המדינה רוצה פוצץ אותו, לא... לא כל (לא ברור) בישראל לא רוצים לעשות עוול, לא לנו ולא למסגדים שלנו, אבל יש כנופיות, יש התארגנויות, יש משוגעים שרוצים לפוצץ את כל האזור דרך סיכון מקומות קדושים כאלה. המשוגע שעשה את המעשה שלו בבית הכנסת היהודי בטוניס, מה הוא רצה? מה הוא רצה? מה הוא רצה לעשות שם? ...היינו יכולים לשבת במחותרת בין ארבע קירות ולומר: "בסכנה, בסכנה, בסכנה"... לא, מול כל התקשורת העולמית ומזהירים את המנהיגים במדינת ישראל, עם שיתוף פעולה עם המשטרה במדינת

ישראל, שיבואו וישגוהו על הכנסים שאנחנו עושים ומשמיעים למנהיגים הישראליים: "רבותי, תפתחו עיניים, מסגד אל-אקצא בסכנה". יש משפט, אדוני, במדינת ישראל, שכולנו הכרנו אותו בזמנים האחרונים, ש-"הכתובת על הקיר". הזהירו אנשים ואני לא רוצה לחזור להיסטוריה של מדינת ישראל, הזהירו אנשים ש-"רבותי, הכתובת על הקיר, הכתובת על הקיר" ... אף אחד לא האמין עד שהתפוצץ בפרצוף שלנו רצח של ראש ממשלה. "הכתובת על" ... היום אני אומר "הכתובת על הקיר", בזמן שנראה את מסגד אל-אקצא (אומר בערבית) זאת אומרת "ערמת פסולת", אז נגיד... מה זה יעזור אם אני אגיד "אני התרעתי ואמרת, וצעקתי"? אז יבוא מישהו ויאמר: "אתה יודע מה, לא האמנו, אמנם וצדקת" ... סלחו לי על הביטוי, בשקר הזה, אבל כל עוד שמדינת ישראל לא מצהירה, לא הממשלה, לא נשיא המדינה, שכן המסגד לא בסכנה והוא יישאר בריבונות איסלאמית, הם ביום ובלילה אומרים שהוא לב ליבו של העם היהודי... טוב, זה האמונה שלך... באמונה שלי הוא קשור לאל-כעבה, אז מה לעשות? וחלק מהאמונה זה להתריע על הסכנה הזאת, בטח, זה החובה. תראה, (ערבית) מה זאת אומרת – מפרשים את זה בקיצור: "כל מאמין צודק וצריך להתריע", אפילו אם אחוז הסכנה הוא עשרה אחוז, צריך להתריע בכדי להקטין את האחוז הזה ולא לשתוק שכל יום עוד חצי אחוז, עוד אחוז וחצי... עוד ואני לא יודע מה ואנחנו נתקרב לסכנה, ואחר כך הכל יתפוצץ בפנים שלנו".

עמ' 14905-14901 לפרוטוקול ועדת אור, בנספח מס' 4 לעיל.

61. אכן, יש החולקים על הטענה, כי קיימת סכנה ממשית למסגד אל-אקצא ואולם אין להטיל ספק בדבר כנותם של שיח' דרוויש, ח"כ דהאמשה ורבים אחרים הסבורים שהסכנה קיימת. וראו לעניין זה את דברי ד"ר דני רבינוביץ אשר העיד בנושא זה בפני ועדת אור ואמר:

"הסוגייה שעומדת על הפרק ואני חושב שהיא באה... והיא באה לידי ביטוי גם בצורה שחברי הוועדה ניסחו את השאלות שלהם, זה האם יש כאן הגזמה מודעת, האם... אולי אפילו הגזמה צינית מצדם של מנהיגי התנועה האיסלמית, שלקחו את מה שקורה סביב הר הבית וכדי לעשות בו קרדום, לחפור בו בעבודתם הפוליטית – ניפחו את זה מעבר לכל פרופורציה. כאן אני טוען באופן קטגורי שלא, שמי שיטען שנעשתה כאן הגזמה מודעת וצינית מצדם, מתעלם מכמה נושאים שהם בעיניי מאוד-מאוד מרכזיים בתודעה שלהם וחייבים להבין אותם. אפשר כמובן, שוב, לנהל איתם ויכוחים האם הם מפרשים אותם במינוח הכי מדויק, אבל אני חושב שאי אפשר להתעלם מהעובדה שעולם התודעה שלהם סביב הר הבית בנוי מכמה דברים מאוד-מאוד מרכזיים, אני חושב שחלק מהם עלו בפני הוועדה, אני אמנה אותם בקיצור. קודם כל כמובן זה מדובר במתחם השני בקדושתו לאיסלאם. "המקום השני מבחינת קדושתו" (ערבית), הדברים ידועים. שנית, יש להם תחושת חרדה שנובעת מעצם נוכחות הכיבוש בירושלים וגם מהעמידות שלו לאורך זמן. שלישית, יותר מפלשתיינים אחרים ומערבים בכלל, הם... יש להם תחושה, לאנשי התנועה האיסלמית, שהם מודעים ביתר אינטנסיביות ואולי גם ביתר דיוק למיקום המרכזי שיש ביניהם להר הבית בשיח הישראלי. הם רואים את עצמם כשומרים מטווח קרוב על תחום... או כמודעים מטווח קרוב על תחום... שיח על הר הבית בתוך ישראל, שאחיהם הערבים במקומות אחרים לא מספיק קרובים, לא מספיק מבינים עברית, לא מספיק מתעניינים... "נרדמו בשמירה". אני חושב שכניסת חיילים ושוטרים ישראלים... עצם הכניסה למתחם נראית

בעיניהם נוראה, שלא לדבר על מקרי הרג בידי שוטרים וחיילים. העובדה שמפעם לפעם, תחת ארגומנטים כאלה ואחרים השלטונות מונעים כניסה של מתפללים למתחם, היא נקלטת אצלם... שבו, בפרשנות שלהם, כאירוע... כתהליך מאוד-מאוד משמעותי. החפירות מטרידות אותם ביותר. יודעים עליהם הכל, לא יודעים עליהם הכל. זה שאלה שהיא פתוחה. נאמני הר הבית כמובן, ודבר נוסף, שהובא לידיעתי רק לאחרונה, שיש ערבים רבים שמאמינים, ואני אגיד את זה לאט, מאמינים, משוכנעים, שמסגד אל-אקצה בנוי מאבני (לא נשמע- בעיה במיקרופון) בגרסה הזאת (לא נשמע-בעיה במיקרופון) שלה, וגם לא זה ש... עכשיו, (לא נשמע-בעיה במיקרופון) כמובן שלדבר... הדבר הזה, מזריק משמעויות נוספות לכל מיני דברים, שהם רואים את היהודים (לא נשמע-בעיה במיקרופון) אותם, ואני מסכם ואומר, שדווקא ההיכרות של הערבים (לא נשמע-בעיה במיקרופון) והתחושה שלהם, שהיא יותר... שהיא יותר מאחרים בעולם המוסלמי, הם אלה שמבינים את זה נכון, זה מגביר אצלם את מידת העוררות ואת הרגישות לסוגיה, ואני חושב שזה הקונטקסט, שבו אני הייתי מנסה להסביר את עוצמת האזהרות שלהם לפני ובמהלך אירועי אוקטובר 2000, ולא דווקא בתור איזה מין יצירה מלאכותית של מתח במשהו שברור לחלוטין (לא ברור), שהוא... שהוא בנבולנטי וחסר בעייתיות".

עמ' 14652-14654 לפרוטוקול ועדת אור. פרוטוקול העדות מצ"ב ומסומן כנספח מס' 5.

#### טענות מגישי בקשת הפסילה

62. טענותיהם של מבקשי הפסילה ואשר הובאו **בפסקאות 59-60 לבקשת הפסילה**, לפיהן המאבק בנושא אל-חרם אל-שריף "לא היה בהכרח קשור למיעוט הערבי בקרב אזרחי המדינה" וכי היות והנושא הינו חלק מ"הסכסוך הכולל עם הפלשתינאים... יש לראות פעילותם של המשיבים בקשר עם הר הבית באספקט זה", ועוד כי פעילותו של ח"כ דהאמשה ופעילות רשימת רע"ם בנושא זה מוכיחה תמיכה במאבק מזויין של ארגוני טרור נגד ישראל, הינן טענות חסרות כל יסוד, מטעות ומקוממות ביותר.

63. דאגתו של ח"כ דהאמשה ושל רשימת רע"ם לסוגיית ההגנה על המקומות הקדושים בכלל ומסגד אל-אקצא בפרט, הינה דאגה כנה ביותר, ונגזרת ישירות מתוך אמונתם ומצוות דתם, המחייבות אותם לשמור ולהגן על המקומות הקדושים באיסלאם.

64. ח"כ דהאמשה וח"כ אחרים מרשימת רע"ם פועלים בעקביות, במסגרת מילוי תפקידם כחברי כנסת, בנושא ההגנה על המקומות הקדושים. הם מתריעים על הסכנה למסגד אל-אקצא ועל הסכנה וההזנחה של המקומות הקדושים למוסלמים ופועלים בכלים הפרלמנטרים השונים על מנת להביא את הנושא, ואת השלכותיו המסוכנות והמרחיקות לכת, לידיעת מקבלי החלטות ועל מנת להעלות את הנושא על סדר היום הציבורי.

65. ראו לדוגמה את השאלתה של ח"כ דהאמשה בענין חילול בית קברות בעפולה, את מכתבו של ח"כ דהאמשה מיום 25.7.2001 לראש הממשלה בענין הנחת אבן הפינה ע"י נאמני הר הבית, את פרוטוקול הדיון בכנסת מיום 6.3.02 בהצעה לסדר היום שהגיש ח"כ דהאמשה בענין הקמת ועדת חקירה פרלמנטרית בנושא פגיעה במקומות קדושים איסלאמיים.

השאלתה, המכתב ופרוטוקול הדיון מצ"ב ומסומנים כנספחים מס' 6-8 בהתאמה.

66. באשר לפניית ח"כ דהאמשה למלך מרוקו, אליה התייחסו מגישי בקשת הפסילה **בפסקה 61 לבקשה**, הרי שהיא נעשתה מתוך דאגה ומחויבות לשמירה והגנה על המקומות הקדושים. ח"כ דהאמשה פנה למלך מרוקו, שהינו נשיא ועידת ירושלים ובעל מעמד מיוחד והשפעה רבה בעולם כולו, והתריע בפניו על הסכנה שראה לירושלים ולמקומות הקדושים בה, באם לא ימצא פתרון בדרכי שלום, דבר המחייב לדעתו ועל פי עמדת רשימת רע"ם, הכרה בירושלים המזרחית כבירת המדינה הפלסטינית.

67. בפנייתו אל מלך מרוקו ביקש ח"כ דהאמשה, כי המלך יעשה שימוש במעמדו כנשיא ועידת ירושלים ובהשפעתו על ארצות ערב, ישראל וארצות הברית, בכדי להציל את העיר הקדושה. לא רק שבפנייה אין כל תמיכה במאבק מזויין, כפי שניסו לטעון מגישי בקשת הפסילה, אלא שאין בה אף כל רמז לכך וכל כולה באה על מנת למנוע את הסכנה האורבת לירושלים ולאזור כולו, ולהביא למשא ומתן מדיני ובכך למנוע עימות אלים, שפיכות דמים ופגיעה במקומות הקדושים.

68. באשר לטענה **בפסקה 62 לבקשת הפסילה**, באשר לדברים שיוחסו לח"כ דהאמשה בכתבה שהתפרסמה באתר האינטרנט Y-NET, **נספח 2** לבקשת הפסילה, הרי שבניגוד לטענת מגישי בקשת הפסילה, דברי ח"כ דהאמשה לא נאמרו "בלא כל הצדקה עובדתית או עניין שעומד על הפרק" אלא על רקע של סכנה אמיתית להחרפה ממשית של המצב. על קיומה של הסכנה ניתן ללמוד לא רק מהדברים שיוחסו לח"כ דהאמשה בכתבה אל אף מהרישא של הכתבה וממה שלמצער ארע במציאות כחודש לאחר הפרסום.

69. מכל האמור לעיל עולה, כי אמרותיו של ח"כ דהאמשה בנושא זה הינן אמרות כנות, הנובעות מדאגה אמיתית מפני פגיעה באחד מהמקומות הקדושים ביותר באיסלאם והמקום הקדוש ביותר למוסלמים בארץ, וכל ניסיון להציג דאגה זו כניצול פוליטי ציני אין לה על מה לסמוך. אמרותיו אלו היו משום ביטוי לעמדתו, ונעשו במסגרת תפקידו כחבר כנסת, הכולל בין היתר הבעת עמדותיו והערכותיו המדיניות והשמעת אזהרות מפני סכנות צפויות ואין ולא היה בהן כל פסול. יתר על כן, בדבריו לא היה כל איום אלא אך אזהרה שנועדה להתריע מפני הסכנה החמורה שהיתה צפויה באותה העת לשלום האזור כולו.



70. באשר לטענה **בפסקה 63 לבקשת הפסילה**, המצטטת מתוך כתבה שהתפרסמה באתר האינטרנט של "מעריב" ביום 12.9.2000, יודגש תחילה, כי ח"כ דהאמשה לא אמר את הדברים בנוסח שיוחס לו בכתבה הנ"ל וכי טענת מגישי בקשת הפסילה, כי בדבריו אלו "יש משום תמיכה ברורה, שלא לומר שלהוב יצרים ממש, במאבק מזויין המתנהל נגד ישראל", הינה מחוסרת כל יסוד במציאות. ח"כ דהאמשה הסביר בסעיף 25 לתצהירו, את דבריו ואת כוונתו:

"אכן אמרתי, ואני עומד מאחורי דברי, כי אהיה מוכן להיות שאהיד למען אל-אקצא ואולם המשמעות אותה מייחסים מגישי בקשת הפסילה למושג שאהיד הינה חסרת כל בסיס ומוכיחה את בורותם במקרה הטוב ואת כוונתם הזדונית במקרה הרע. שאהיד, כפי שידוע היטב לכל ערבי ולכל מוסלמי, אינו דווקא מי שבמודע מסכן חייו, אלא אף מי שנהרג בלא שעשה כל פעולה אקטיבית, ובהתאם לכך משמעות דבריי".

71. מגישי הבקשה טענו, כי "השימוש בתואר שאהיד, שהגיעה למקומותינו לדאבון לב בעקבות פעולותיהם הנפשעות של ארגוני טרור פלשתיניים, מצביע על ההקשר בו נאמרו הדברים". טענה זו רק מוכיחה את בורות מגישי הבקשה, ועד כמה חסרת יסוד ומסוכנת היא פרשנותם את דברי המשיבים.

72. למעלה מן הנדרש, נבקש להפנות את תשומת לב הועדה הנכבדה לפרשנות המושג שאהיד שנעשתה ע"י מומחים. כך בחוות הדעת של ד"ר אליאס עטאללה, מומחה לשפה הערבית, שהוגשה לוועדת אור, בה הוסבר משמעותו המשתנה, המטפורית, של המושג "שאהיד":

"המילה "שהיד" חרגה מהקשרה הלקסיקוני והדקדוקי, כי "שהיד" הוא "הרואה וחווה", והיא נאמרה לכינוי מי שמת או נהרג למען קידוש השם, ושום דבר לא הוזכר כאן זולת השם, שכן "שהיד" הינו אחד השמות של אלוהים. "שהיד" הוצאה מהקשרה המילולי והסימנטי, ומתייחס הקשר שלה לאלוהים, בנוסף לכך ש"שהאדה" היא דבר שלא מתכננים אותו, ובהיסטוריה של המילה הערבית או ההיסטוריה הערבית הקלאסית אין מכנים "שהיד" אלא למי שנהרג למען קידוש השם, מבלי שהמוות יהיה המטרה שלשמה הוא יצא למלחמה, כי האופציות במצב כזה הן רבות: החזרה בשלום כמנצח או בריא ושלם אך מובס או כמנצח אך פצוע, או כאסיר או הרוג, ועוד אפשרויות. הכינוי של "שהאדה" ניתן רק למי שנהרג מבין אלה, והוא אינו ניתן לשאר הלוחמים אלא אם הקריבו את חייהם, והמילה נושאת נחמה להורי השהיד (החלל הקדוש) והוקרה חברתית ודתית לעמדתו והקרבתו, והוא נקרא "שהיד" כי אלוהים יתן לו לחיות בבריות ביום הדין, או מפני שאלוהים ומלאכיו רואים אותו או מפני שאלוהים ומלאכיו הועידו לו גן עדן, או כי הוא נפל על "אלשאהדה" (האדמה) או מפני שיחזה בערש היקום כולו".

עמ' 10 לחוות הדעת בנוסחה העברי. חוות הדעת מצ"ב ומסומנת כנספח מס' 9.

73. גם ד"ר דני רבינוביץ שהעיד בפני ועדת אור התייחס בעדותו למשמעות המושג 'שאהיד' והבהיר את רב המשמעותיות של מונח זה:

"שאהיד שזה מילולית כמובן עד... עד נאמן, זה גם אחד מכינויי הבורא והמשמעות שזה התגלגל פה... גם בהתחלה, רק בתוך הקונטקסט הדתי האיסלאמי ואחר כך גם בקונטקסטים אחרים, זה מי שמת על קידוש השם, מי שמת על מטרה חיובית והוא גם קורבן וזה יכול להיות מוות פסיבי לחלוטין – נורית או נקלעת למקום מבלי שעשית דבר וכמובן זה יכול לכלול גם אנשים שנהרגו תוך עיסוק אקטיבי בפעולה שהם בחרו לעשות אותה".

עמ' 14624 לפרוטוקול ועדת אור, בנספח מס' 5 לעיל.

74. שאהיד אם כן, אינו דווקא מי שבמודע מסכן חייו, אלא גם מי שנהרג בלא שעשה כל פעולה אקטיבית. זוהי המשמעות הידועה לכל ערבי ולכל מוסלמי. בהתאם המשמעות של דבריו של ח"כ דהאמשה באזני שומעיו הערבים.

75. השיח' דרוויש, התייחס במישרין למשמעות אמרתו של ח"כ דהאמשה, כי הוא מוכן להיות שאהיד למען אל-אקצא, בעדותו בפני ועדת אור:

"אני חושב שמי ששומע את השיחיים ואת המתפללים, ואת המאמינים, לא רק במדינת ישראל ולא רק באזור שלנו, אלא מג'קרטה ועד מרוקו, ועד גבול (לא ברור) בפקיסטן וכל העולם האיסלאמי והעולם הערבי, כולם אומרים אותו משפט: "אם יעמוד מסגד אל-אקצא בסכנה – אנחנו נקריב את עצמנו למען מסגד אל-אקצא". מה לעשות, זו האמונה שלהם ומר דהמשה, חבר הכנסת דהמשה לא חרג מאותם המאמינים האלה, לא חרג. עכשיו, האם אני יכול להקריב את עצמי? אני, בגלל שהקוראן אמר: (ערבית) בגלל המצב הגופני, אני לא רוצה... אני לא צריך להשתתף בשום דבר ובכל זאת אם אני אראה (לא ברור) או מישהו שרוצה לפוצץ את מסגד אל-אקצא, הוא יגיע אלי לפני שהוא מגיע למסגד אל-אקצא.

... אבל אם מפרשים את זה כקורא למוסלמים: "קומו ועכשיו", ואני לא יודע... – לא, לא. עכשיו, אני לא רואה ובעתיד הקרוב זה לא יהיה, ואני מקווה בעתיד הרחוק זה לא יהיה, שמישהו במדינת ישראל ייתן יד לא לכנופיות, ולא להתארגנויות, ולא למשוגעים, ולא ל... שיפגעו במסגד אל-אקצא, ולכן חבר כנסת דהמשה יישאר כמו שהוא ומסגד אל-אקצא יישאר כמו שהוא. בנאדם שאומר לך: "אני מוכן להיות קורבן לפני שיהיה מסגד אל-אקצא בסכנה", אז מה יגידו... אני יכול להגיד: "אדוני, למה המילה הזו... המילה הזו "שאהיד", היא כל כך גסה?", לצערי הרב היום מילת "שאהיד", מי ששומע מילת "שאהיד", אז הוא נזכר באותם מתפוצצים, מפוצצים את עצמם".

עמ' 14905-14907 לפרוטוקול ועדת אור, בנספח מס' 4 לעיל.

76. על מנת להעמיד את הדברים על דיוקם יצויין עוד, כי דבריו הנ"ל של ח"כ דהאמשה, נאמרו במהלך ביקורו באל-חרם אל-שריף, מיד לאחר שאנשיו של גרשון סלומון איימו, כי הם עוד יביאו בכוח להריסת המסגד ולבניית בית המקדש במקומו, איימו לתקוף את ח"כ דהאמשה ורק התערבות השוטרים שאחזו בהם בכח מנעה מהם לפגוע בו פיזית. בנסיבות אלו אמר ח"כ דהאמשה, כי אם מסגד אל-אקצא בסכנה הרי שיהיה לו לכבוד להגן בגופו, אף אם הדבר יעלה לו בחייו. גם כאן יש לראות בדבריו של ח"כ דהאמשה כנובעים ישירות מאמונתו וממצוות דתו.

77. באשר לטענות מגישי בקשת הפסילה בפסקאות 64-65 לבקשה, הרי שאף הן חסרות כל יסוד ותמוהות ביותר ואף הן מוכיחות את בורות מגישי בקשת הפסילה. ח"כ דהאמשה, כפי שהצהיר בסעיף 28 לתצהירו, לא נכח כלל בפסטיבל אל-אקצא החמישי ואף לא היה בין מארגניו. אף לרשימת רע"ם לא היה כל קשר לארגון פסטיבל אל-אקצא החמישי שהרי זה אורגן על ידי התנועה האיסלאמית (הפלג הצפוני) שאינה מהווה כלל חלק מרשימת רע"ם. עוד יצויין, כי ח"כ דהאמשה ורשימת רע"ם פועלים בעקביות למען מניעת הסלמה ולמען פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני בדרכי שלום והידברות, ועובדה על כך שהם מתריעים בטרם יינקט כל צעד אשר יש בו משום סכנה לקודשי האיסלאם, ואשר בכוחו להביא לתוצאות הרוות אסון לאזור כולו. לאור האמור כאן, ברור כי נסיון מגישי בקשת הפסילה לתמוך בכך את טענתם שהמשיבים "פועלים להגדיל את החיכוך והמריבה על הר הבית", אחת דינו להדחות.

78. ביחס לנטען בפסקה 66 לבקשת הפסילה, יצוין שעלייתו של אריאל שרון לאל-חרם אל-שריף לא הייתה תוצאה של השראה דתית אלא תוצאה של מהלך פוליטי מתוכנן מראש, ובאישורו של ראש הממשלה דאז אהוד ברק, אשר תוצאותיה המסוכנות היו צפויות מראש. לא בכדי הצטרפו אליו אלפי שוטרים, והתוצאות ידועות לכולנו. מכל מקום דבריו של ח"כ טלב א-סאנע, הינם בגדר עמדה פוליטית, שרבים שותפים לה, אשר ניתן להסכים איתה וניתן לחלוק עליה ואולם זכותו המלאה להביע אותה. וראו לענין זה את הדברים הברורים בדוח הסופי של Sharm El-Sheikh Fact-Finding Committee.

דו"ח Sharm El-Sheikh Fact-Finding Committee, מצ"ב ומסומן כנספח מס' 10.

79. למותר לציין, כי רבים נוספים ובהם חברי כנסת, התבטאו ואמרו דברים דומים לדבריו של ח"כ אל-סאנע בעניין עלייתו של אריאל שרון לאל-חרם אל-שריף. כך לדוגמא, מצוטט ח"כ יוסי שריד, בכתבה שפורסמה בעיתון "מעריב" ביום 20.1.2002, (ואשר צורפה לבקשת הפסילה כנספח ג11), כאומר:

"כבר פרצה לנו אינתיפדה אחת לפני שנה וחצי, לאחר ששרון עלה ברגל גסה אל הר-הבית, בהתגרות פרועה ומיותרת, שבאה לשרת אז אך ורק את ההתמודדות שלו לראשות הליכוד. עכשיו שלוב זרוע עם עוזרו, עוזי לנדאו, הוא מחליט להבעיר שוב אש גדולה בהר-הבית".

80. אולם אמירות מעין אלו שיוחסו לח"כ אלסאנע, ואף אמירות בלשון חריפה יותר, אותן ביטאו חברי כנסת יהודים, כמו אמרת ח"כ שריד שהזכרה לעיל, לא נתפשים ע"י המבקשים כאיום ו/או כניסיון להגדיל את החיכוך ולהביא לאלימות, אלא כפרשנות לגיטימית וכהערכת מצב למה שעלול להתרחש באם יינקט צעד מסוים או תתקבל החלטה מסוימת ע"י הממשלה, הנעשית במסגרת מילוי תפקידם.

81. באשר לטענה **בפסקה 67 לבקשת הפסילה**, שעניינה הדברים אותם אמר ח"כ דהאמשה לקראת הפגנת גרשון סלומון ונאמני הר-הבית להנחת אבן פינה ל"בית המקדש השלישי", הרי שדבריו של ח"כ דהאמשה היו משום אזהרה מפני הסכנה לשפיכות הדמים הצפויה, וזאת היות ועצם הנחת אבן פינה ל"בית המקדש השלישי" משמעה איום ישיר להריסת קודשי האיסלאם שבאל-חרם אל-שריף ובניית המקדש במקומו.

82. יש להדגיש, כי הדברים עולים בקנה אחד עם הדברים המיוחסים לגרשון סלומון עצמו, בידיעה שהתפרסמה באתר האינטרנט Y-NET מיום 29 ביולי 2001, בה הוא צוטט כאומר: "את אבן הפינה הזו אי אפשר יהיה לעצור, וגם את שובו של עם ישראל אל לב האומה אל הר הבית". על כן הודעת המשטרה, כי לא תאפשר למפגינים לעלות לחרם אל שריף והרחקת מקום הנחת אבן הפינה במרחק של עשרות מטרים מהמקום הקדוש, אין בהם כדי להקהות או לאיין את הסכנה והאיום שבהנחת אבן הפינה.

העתק הידיעה מצ"ב, ומסומן כנספח מס' 11.

83. באשר לטענה **בפסקה 68 לבקשת הפסילה**, המפנה ל**נספח 8** לבקשה, הרי שראשית, מגישי הבקשה מפנים לכתבה שהתפרסמה באתר האינטרנט של מעריב ולא להודעה לעיתונות עצמה. שנית, אף הכתבה עצמה כוללת אך מספר מלים קטועות, בלא ההקשר בהן נאמרו, מהן לא ניתן ללמוד מה בדיוק נאמר באותה הודעה לעיתונות. יתר על כן, אף לגרסת העיתונאי אין המדובר בדבריו של ח"כ דהאמשה אלא בדברי אחד מעוזריו, ששמו לא צויין בכתבה.

84. ואולם אף אם נניח, לצורך העניין, כי המובאה הינה מדויקת וכי הדברים אכן נכללו בהודעה לעיתונות שפורסמה על ידי אחד מעוזריו, הרי שאין בדברים אלו משום ראיה כלשהי לטענות מגישי בקשת הפסילה. כפי שפורט לעיל המדובר היה במצב של איום מצד אנשי הימין הקיצוני להניח אבן פינה למקדש שמשמעה איום ישיר להריסת בניית המקדש במקום מסגד אל-אקצא והריסתו, דבר המחייב כל מוסלמי להגן עליו. אין בדברים אלו כל קריאה לפעילות אלימה אלא דווקא לעמידה מוסרית ופיזית על מנת למנוע את הפגיעה במקום הקדוש ולמנוע שפיכות דמים שעלולים לפרוץ כתוצאה מפגיעה במקום קדוש זה.

85. הטענות **בפסקה 69 לבקשת הפסילה** אף הן אינן משקפות את שארע במציאות ויש אף טעם לפגם בניסיון מגישי בקשת הפסילה לעשות שימוש בבנו הקטין של ח"כ דהאמשה בהקשר זה. עוד יודגש, כי הדברים שיוחסו לח"כ דהאמשה בכתבה שפורסמה באתר האינטרנט WALLA ואשר צורפה לבקשת הפסילה כנספח ג'9, אינם משקפים כלל את מה שאמר לכתב, כפי שפורט בסעיפים 33 ו 34 לתצהירו של ח"כ דהאמשה.

86. באשר לטענה **בפסקה 70 לבקשת הפסילה**, המפנה לכתבה שהתפרסמה באתר האינטרנט של מעריב, **נספח ג'10** לבקשת הפסילה, הרי שהדברים המיוחסים לח"כ דהאמשה אינם מדויקים ואינם משקפים את שאמר. עם זאת ח"כ דהאמשה סבר אז והוא סבור כך גם היום, שבעצם הנחת אבן הפינה יש משום איום ישיר על קדושי האיסלאם, כפי שהוסבר לעיל, כי תוצאותיה עלולות להיות התלקחות אלימה, שפיכות דמים ומלחמה, וכי סכנה זו היתה חמורה אז במיוחד לנוכח העובדה שהמדובר היה ביום השנה הראשון לאירועי אוקטובר ותחילת האינתיפאדה. דברים אלה לא היוו איום אלא אזהרה שנועדה למנוע את הסכנה הצפויה.

87. יתר על כן, בשל חששו הרב של ח"כ דהאמשה, פנה יום קודם לכן לנשיא המדינה, בעת שביקר בכפר כנא, וביקש כי יתערב ויפנה אל מפקד המחוז וזאת על מנת למנוע את הסכנה הצפויה. כפי שנודע לו מאוחר יותר, הנשיא אכן עשה כן וכתוצאה מכך נמנעה עליית מפגיני הימין לחרם אל-שריף. כל שאמר וכל שעשה היו אם כן מתוך אחריות ובמסגרת תפקידו כחבר כנסת ואין ולא היה בהם כל פסול. עוד יודגש, כי כפי שציין ח"כ דהאמשה בסעיף 36 לתצהירו, שלפי מיטב זכרונו הכתב שוחח עמו קודם שפורסם שהמשטרה לא תניח להפגנה להתקרב לאל-חרם אל-שריף.

88. באשר לטענה **בפסקה 71 לבקשת הפסילה**, המתייחסת לכתבה שפורסמה באתר האינטרנט של מעריב, **נספח ג'11** לבקשת הפסילה, הרי שפרשנות מגישי הבקשה לדברים שיוחסו לח"כ דהאמשה מחטיאה לחלוטין את כוונתו והמסקנות שהסיקו חסרות כל בסיס. כפי שציין ח"כ דהאמשה בסעיף 37 לתצהירו, הוא אינו חולק על זכותו של כל אדם, ותהא דתו אשר תהא, המכיר בכך שהמקום הינו קדוש לאיסלאם, מתוך כבוד למקום הקדוש ומתוך כוונה טהורה, לבקר באל-חרם אל-שריף. דבריו היו משום אזהרה מפני העתיד לקרות באם אריאל שרון יממש את הצהרתו המתלהמת, שמשמעותה והשלכותיה המסוכנות ברורות לכל בר דעת, ודברים ברוח דומה נאמרו על ידי רבים באותה העת. כך לדוגמא, נכתב במאמר המערכת של עיתון הארץ באותו היום: "פתיחת שערי הר הבית למבקרים יהודים, בעיתוי הנוכחי, עלולה להיות צעד הרה אסון".

העתק המאמר מצ"ב, ומסומן כנספח מס' 12.

89. באשר לטענה בפסקה 72 לבקשת הפסילה המשיבים יטענו, כי דינה להדחות בהיותה חסרת כל בסיס. דאגת המשיבים לאל-חרם אל-שריף, דאגתם בדבר הסכנה הנשקפת לו והתרעתם מבעוד מועד על שעלול להתרחש באם ייפגע מקום קדוש זה, אין בה כדי להוות "תמיכה במאבק מזויין" ואף לא "נטילת חלק פעיל בו" כטענת מגישי בקשת הפסילה. טענות אלו הינן חסרות כל יסוד, ומגוחכות לחלוטין, וה"ראיות" עליהן הסתמכו מגישי הבקשה לא מהוות אף צל צלה של ראיה התומכת בטענותיהם.

### המכתב לנשיא סוריה

90. באשר לטענה בפסקה 73 לבקשת הפסילה, שעניינה המכתב אותו שלח ח"כ דהאמשה לנשיא סוריה, יובהר כי מכתב זה נשלח לאחר שצה"ל הפציץ בשעה אחת לפנות בוקר תחנת מכ"ם סורית, הנמצאת מזרחית לבירות, במרחק של מאות קילומטרים מהגבול הישראלי. מההפצצה נהרגו שלושה חיילים סורים ונפצעו חמישה. הפצצה זו חרפה את המתח הקיים בין ישראל למדינות הערביות, ובראשן סוריה, ואימה להביא להסלמה באיזור כולו. במכתב הביע ח"כ דהאמשה את צערו על נפילתם של אותם חיילים חפים מפשע, וקרא להתלכדות של המדינות הערביות למען הליכה משותפת בדרך המשא ומתן לשלום, ולא בדרך המלחמה בה בחר ראש ממשלת ישראל וממשלתו הנוכחית.

91. הקריאה להתלכדות סביב דרך המשא ומתן לשלום ולמניעת היסחפות למדיניות ההסלמה והמלחמה, היא שהיתה המטרה העיקרית של המכתב וזאת בהתאם לדרכה של רשימת רע"ם, הדוגלת בפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני בדרך של משא ומתן מדיני, מתוך אמונה כי זוהי הדרך היחידה שתוביל לשלום באיזור.

92. מתוך אמונה זו וברוח הדברים כאן, הצדיק ח"כ טלב א-סאנע את מכתבו של ח"כ דהאמשה, וכפי שציין בסעיף 15 לתצהירו: "הרי שזו עמדתי הפוליטית בנוגע למדיניות התוקפנות והמלחמה של אריאל שרון, אשר למיטב ידיעתי לא היה שותף להסכמי שלום אבל שותף פעיל למלחמות...".

93. לא למותר לציין, כי על אף שח"כ דהאמשה הסביר את מסר המכתב ומטרתו לכתב, הדברים שיוחסו לו בכתבה שפורסמה באתר האינטרנט של מעריב (נספח ג2 לבקשת הפסילה) עוותו. דוגמה לכך הינה התיאור לו זכה המכתב בכתבה, וכן בבקשת הפסילה, כ"מכתב תנחומים", כמו גם הסברה שהיה על ח"כ דהאמשה לשלוח מכתב דומה להורי החייל שנהרג בחוות שבא.

94. עוד יודגש, כי כפי שהובהר בסעיף 41 לתצהירו של ח"כ דהאמשה ובדומה בתצהירו של מר עבדאלרזאק חסן, עוזרו הפרלמנטרי של ח"כ דהאמשה, מכתב זה נוסח על ידי האחרון, ונשלח עוד לפני שהספיק לראות את נוסחו הסופי, ולכן נפלו בו מספר טעויות, שהיה דואג לתקן אילו ראה את הנוסח הסופי לפני שליחת המכתב:

"כך למשל הייתי דואג שחתימת המכתב תהיה בדרך הרגילה בה אני נוהג, ולא במילים "נצרת, פלשתין 1948", כפי שמקובל במדינות ערב. יודגש, כי אינני נוהג להסתיר את העובדה שהנני חבר בכנסת הישראלית ואינני מתכחש למוסדות המדינה, נהפוך הוא, כפי שעולה אף מעצם העובדה שהמכתב הנ"ל הודפס על גבי נייר מכתבים רשמי של הכנסת".

95. לסיכום עניין המכתב לנשיא סוריה ידגישו המשיבים, כי מסקנת המבקשים לפיה יש במכתב זה משום "תמיכה במאבק מזויין של ארגוני טרור נגד ישראל", הינה חסרת בסיס מחד ומרחיקת לכת מאידך.

96. **בפסקה 73 לבקשת הפסילה** טענו מגישי הבקשה גם כנגד המכתב ששלח ח"כ דהאמשה למלך ירדן, בו ביקש לבטל את המפגש של שר החוץ הירדני עם ראש הממשלה. מכתב זה נשלח באותו יום בו נודע על הפצצת צה"ל את תחנת המכ"ם הסורית, שהוזכרה לעיל, וכפי שהובהר בסעיף 42 לתצהירו של ח"כ דהאמשה, בקשתו נועדה לבטא את הצורך הדחוף בהתערבות מדינית, מתוך תקווה שמחאה זו תאותת לממשלה על הצורך הדחוף ביותר בשינוי מדיניותה הלוחמנית והתוקפנית ובכך תתרום למניעת הידרדרות האזור כולו למלחמה ושפיכות דמים.

### **דברי שבח לעוסקים בטרור**

97. באשר לטענה **בפסקה 74 לבקשת הפסילה**, שעניינה הדברים שאמר ח"כ דהאמשה בעדותו בפני ועדת אור, בנוגע לאסירים הביטחוניים, יצוין תחילה כי הדברים המצוטטים בכתבות אליהם מפנים המבקשים, הינם קטעים סלקטיבי, לא מדויקים ולא משקפים במהימנות את תוכן הדברים אותם אמר. ח"כ דהאמשה מעולם לא שיבח את המעשים שביצעו אותם אסירים. טענתו הייתה, כפי שהבהיר בסעיף 44 לתצהירו, כי:

"לפי אותם אסירים לא פעלו בשל אינטרס או רווח אישי, אלא מתוך אמונה עמוקה כי מעשיהם הם לטובת עמם ומאבקו לחופש, ובשל כך קראתי להם "אסירי מצפון". כפי שהסברתי בעדותי בפני ועדת אור, אני רואה זאת כחלק מחובתי כחבר כנסת לפעול על מנת לשפר את התנאים הקשים בהם הם כלואים ולהפסיק את אפלייתם לעומת אסירים אחרים. כחלק ממילוי תפקידי פניתי לראשי הממשלה השונים בנושאים הומניטריים אלו, ובכלל זה בדרישה לקצוב את עונשם של אסירים הכלואים מזה למעלה מ-20 שנה ולשחרר אסירים הכלואים שנים רבות ואשר רבים מהם זקנים וסובלים ממחלות קשות ביותר."

98. לאור כל האמור לעיל בענין זה ברור, כי גם כאן יש לדחות את טענתם של המבקשים שיש בדבריו של ח"כ דהאמשה לעניין האסירים הביטחוניים משום "דברי שבח לעוסקים בטרור".

99. באשר לטענה **בפסקה 75 לבקשת הפסילה**, נביא לעניין כאן דבריו של ח"כ טלב א-סאנע, אותם העלה בסעיף 16 לתצהירו, והמסבירים מפורשות למה הוא התכוון ולמה לא:

"... אני סבור שהשיח' יאסין הוא אכן מנהיג פלסטיני, אם כי אני חולק ולא מסכים עם דרכי מאבקו. באשר לחסן נסראללה הרי שדברי היו בבחינת התייחסות צינית למצב פרדוקסאלי, לפיו המלחמה שהכריזה מדינת ישראל נגד לבנון בשנת 1982, כביכול על מנת להביא "שלום לגליל", הביאה רק למלחמה מתמשכת, ומצד שני הנסיגה הישראלית מלבנון, אשר נכפתה על מדינת ישראל, היא אשר הביאה שלום לגליל. בדברי ציינתי, כי אילו הנסיגה הייתה במסגרת הסכם אזי הן נסראללה והן ברק היו זכאים לפרס נובל לשלום, כפי שרבין ז"ל והיו"ר ערפאת זכו לפרס נובל לשלום בעקבות הסכמי אוסלו".

מכאן ברור, כי אין בדבריו של ח"כ אלסאנע משום "דברי שבח לעוסקים בטרור", כטענת המבקשים.

100. באשר לטענה **בפסקה 77 לבקשת הפסילה**, בעניין הדברים שנטען שח"כ אלסאנע אמר בראיון שנתן לתחנת הטלוויזיה אבו-דאבי, יודגש תחילה, כי כפי שפורט בסעיפים 17 ו-18 לתצהירו, ציטוט המובא בפסקה הינו סלקטיבי, מגמתי וחלקי ואף התרגום איננו נכון. במהלך הראיון נשאל ח"כ אלסאנע לגבי התייחסות הפלסטינים בגדה המערבית וברצועת עזה לירי בקריה והוא הביע את דעתו כפרשן, ובשום פנים ואופן אין בדברים שאמר משום תמיכה בירי בקריה או במעשים דומים.

101. באשר לטענה **בפסקה 78 לבקשת הפסילה**, יודגש גם כאן, כי הציטוט שהובא בכתבה הינו סלקטיבי ואינו משקף את עמדתו של ח"כ דהאמשה בעניין זה. ח"כ דהאמשה לא אמר ולא התכוון לומר, כי במקרה ספציפי זה או אחר היתה הוצאתם להורג של פלסטינים שהורשעו בשיתוף פעולה עם ישראל צודקת ו/או לגיטימית. הוא אף הבהיר, בסעיף 45 לתצהירו, כי:

"וזאת מפני שאינני יודע את הפרטים המלאים של כל מקרה ומקרה, ובכלל זה האם המשפט שהתנהל נגד החשודים היה הוגן והאם ניתנה להם מלוא הזכות להתגונן. אכן אמרתי שלרשות הפלסטינית הזכות והסמכות להעמיד לדין ולשפוט אנשים החשודים בבגידה ובהפרת חוקיה אשר נמצאים תחת שליטתה הטריטוריאלית. זוהי דעתי כחבר כנסת וכעורך דין והבעתה הינה חוקית ולגיטימית."

אי לכך אף הפעם טענתם של המבקשים כי דבריו אלו של ח"כ דהאמשה הינם "דברי שבח לעוסקים בטרור", אין לה על מה להתבסס ודינה להידחות.

102. באשר לטענה **בפסקה 80 לבקשת הפסילה**, הרי שהעובדות שהובאו בה וכן בכתבה שצורפה לבקשת הפסילה **כנספח 20**, הינן שקריות וחסרות יסוד וראו את האמור בסעיפים 46-48 בתצהירו של ח"כ דהאמשה.



מכל האמור לעיל עולה, כי אין כל בסיס עובדתי לטענת מגישי בקשת הפסילה, כי המשיבים נופלים לגדר הוראת סעיף 7א(א)(3) לחוק יסוד: הכנסת.

## הטענה בדבר שלילת מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית

### נקיטה באמצעים של הפחדה ואלימות

103. בפתח הדברים יאמר, כי טענת מגישי בקשת הפסילה בדבר שלילת ישראל כמדינה דמוקרטית ע"י המשיבים וניסיונם לבסס טענה זו בכך שהינם מנסים להציג את המשיבים כמי שנוקטים באמצעים של הפחדה ואלימות, אין לה כל תשתית משפטית, כפי שפורט בפרק ב' לכתב התשובה, ואף אין לה כל תשתית עובדתית, כפי שיפורט להלן.

104. באשר לטענות המבקשים **בפסקאות 85-82 לבקשת הפסילה** וכן **בפסקאות 94-92**, הרי שהן חסרות כל יסוד ואינן נכונות. מעולם לא נהגו המשיבים בדרך של איומים, גם כאשר נפגע אינטרס חשוב להם ולציבור אותו הם מייצגים. ח"כ דהאמשה וכמוהו כל חברי הכנסת מטעם רשימת רע"ם, נהגו לאורך כל הדרך באחריות כלפי הציבור אותו הם מייצגים ושמרו על שלטון החוק. דברי ח"כ דהאמשה ושאר חברי הכנסת מטעם רשימת רע"ם, נועדו להגן על הציבור אותו הם מייצגים, ולהזהיר ולהתריע לפני שיתרחש הרע, על מנת שניתן יהיה למונעו.

105. כפי שפורט לעיל, המשיבים, כמי שמייצגים מיעוט לאומי בישראל, נאלצים לפעול בדרכים שונות מאשר חברי כנסת אלו בהן נוקטים חברי כנסת ורשימות המייצגים את קבוצת הרוב. הסיבה לכך נעוצה במציאות המורכבת בתוכה המשיבים פועלים, קרי השילוב הבלתי אפשרי של המצוקות האקוטיות של המיעוט הערבי בישראל, היחס של הרוב במדינה ומנהיגיו אל המיעוט הערבי בישראל ויחסם להנהגתו של המיעוט.

106. לכן, ח"כ דהאמשה, כמו שאר חברי רשימת רע"ם וכלל הח"כים הערבים, אינו חבר כנסת מהשורה, אשר לשם פתרון בעיה של ציבור בוחריו דרכו אל ראש הממשלה או השרים פתוחה. הוא נאלץ לכתוב ולהתריע לכל השרים ומקבלי ההחלטות, והוא לא נענה.

הוא נאלץ להשתמש בשפה חריפה על מנת שהבעיה הכאובה, שבמהלך העניינים הרגיל היתה זוכה להתייחסות מיידית ונפתרת בצורה רגילה, תזכה להתייחסות. ח"כ דהאמשה אינו שש לעמוד על הריסותיו של בית הרוס בכפר ערבי.

הוא נוקט בכל הדרכים הפתוחות בפניו כחבר כנסת על מנת למנוע את המשך מדיניות הריסת הבתים, הוא מבקש להכשיר בתים בלתי חוקיים, הוא מבקש שלא יהרסו בתים, ומבקש שלא יכו את הבעלים של הבתים.

הוא נואם ופועל במסגרות השונות בכנסת, הוא פונה לשרים ומסביר את הבעיות הכואבות מהן סובלים בני המיעוט הערבי בישראל. הוא עושה כל זאת וקולו לא נשמע.

ואז, כחלק מתפקידו כחבר כנסת, הוא משתתף בהגנה על אנשים שהורסים את בתיהם ומוחה יחד איתם. כעת קולו נשמע, ואולם עתה טוענים כנגדו כי אמירותיו צורמות. ואולם האם אלו שאזניהם ערלות ואזניהם לא שמעו את אמירות הכאב אשר נותרו ללא מענה, יכולים לטעון כנגד הצרימה שנגרמת לאזניהם כשנשמעות זעקות הכאב?

107. יתר על כן, וכפי שיובהר להלן בהרחבה, האמירות שיוחסו לח"כ דהאמשה, ולחברים נוספים ברשימת רע"ם, היו במקרים רבים לא מדויקות ולא שיקפו מהימנה את שאמרו. וראו להלן לענין זה את תאור השתלשלות הדברים בענין האמירה שיוחסה לח"כ דהאמשה כאילו קרא לשבירת ידיים ורגליים של שוטרים, בעוד שהוא דיבר על זכות ההגנה העצמית של אלו המותקפים באלימות ע"י שוטרים.

108. כמו כן, דבריו של ח"כ דהאמשה לא הובנו ע"י בני המיעוט הערבי בישראל כהסתה. על ההבדלים באופן שמתפרשים הדברים באזני קבוצות הרוב והמיעוט, עמד ד"ר דני רבינוביץ בעדותו בפני ועדת אור:

"עו"ד ג'בארין: זהו, זה חשוב לנו, לענין של ההסתה. איך הציבור תופס, ורק הדגמה אחרת, אם באמת לחדד את הדברים, ואחר כך נעבור ליחסי המשטרה והאוכלוסייה הערבית. הבאת את הצמתים אום אל פאחס, תל אביב ועמאן. רוצה להביא דוגמה, ותגיד לי איך היא יכולה להתפרש. אני עובד באום אל פאחס, אני אומר 'רבותיי, צריך להיאבק נגד המדינה היהודית, אנחנו רק בעד מדינה דמוקרטית'. אני אומר אותו משפט בתל אביב. 'צריך להיאבק נגד המדינה היהודית, רק להיאבק למען דמו...' ואותו משפט בעמאן. איך יכול כל אחד לפרש את זה? ד"ר דני רבינוביץ': באום אל פאחס זה יתבטא, זה יתפרש, 'אני צריך, אנחנו צריכים להילחם כנגד העובדה שהמדינה הזאת הגדירה את עצמה כיהודית, כלומר כפרויקט אתנו-טריטוריאלי של העם היהודי, ובכך היא הפכה אותנו לקבוצת שוליים, מנוכרת, שאין לנו חלק ונחלה בה'. זהו המאבק, כפי שהאנשים באום אל פאחס יבינו, כשאומרים... עו"ד ג'בארין: יש פה חידוש לתושבי אום אל פאחס? ד"ר דני רבינוביץ': ודאי שלא. בתל אביב זה יישמע כאילו שאנחנו כולנו צריכים מחר בבוקר, לרוב הישראלים, זה יישמע כאלו שמחר בבוקר אנחנו צריכים להילחם באושיות המדינה. אנחנו צריכים לבטל את המדינה, אנחנו צריכים אולי שלא תהיה גם מדינה להחזיר... הרבה ישראלים ישמעו את זה כאילו שזה דרישה להחזיר את הסיטואציה ל-14 במאי 48. ובעמאן זה יישמע, כפי שאמרתי קודם, כמו איזה מין 'מה אנחנו, מה, מה הדיבורים המוחלשים האלה? מה אתם נותנים לגיטימציה בכלל לזה שאתם אומרים שכל מה שאתם רוצים זה לשנות את האופי של המדינה ולהפוך אותה ליותר דמוקרטית', זה בעמאן, במקומות אחרים".

עמ' 14631-14630 לפרוטוקול ועדת אור, בנספח מס' 5 לעיל.

109. יתר על כן, ח"כ דהאמשה פועל, כשאר חברי הכנסת, בכל קשת העשייה הפרלמנטרית, ואין לבדוק את פועלו רק על פי אותן אמרות שהמבקשים התרכזו בהן. הוא ותנועתו פועלים בתחומים רבים ובהם הקרקעות, הבניה ללא היתר, תעסוקה חינוך, ורווחה בכלל ולערבים בפרט. ח"כ דהאמשה הינו חבר כנסת פעיל ביותר וזאת הן בתפקידו כסגן יו"ר הכנסת, בוועדות הכנסת השונות, ובמליאת הכנסת. למרות זאת, יכולתו להביא לפתרון הבעיות הקשות של בוחריו, המיעוט הערבי בישראל, כמעט ואינו קיים. כך לדוגמא, הצעות החוק שהוא מגיש, נדחות בדרך כלל בשל העובדה שהן הוגשו ע"י חבר כנסת ערבי, ללא התייחסות עניינית לנושאים ולמהותם.

110. הדברים שאמרו ח"כ דהאמשה ושאר חברי רשימת רע"ם, נועדו לשרת את קהל בוחריהם והציבור שהם משרתים כנבחרים ונאמרו במסגרת מילוי תפקידם. דבריהם נאמרו בקשת עניינים אשר מעניינים את הציבור הערבי בישראל, והם מהווים פה ושופר לקהל זה בפני רשויות המדינה כאשר הם זועקים את זעקתם. דבריו נאמרים במעמדים כואבים של הריסת בתים, מסגדים, עקירת עצים, הם נאמרים בפני קהל בוחריו ונאמרים בכנסת, והם חלק בלתי נפרד מהפעילות הפרלמנטרית הענפה שהם מקיימים בכנסת.

111. באשר לנטען **בפסקה 86 לבקשת הפסילה** והדברים שיוחסו לח"כ דהאמשה בנוגע להחלטת הממשלה הנוכחית לאסור את בניית מסגד שהאב א-דין בנצרת, יודגש גם כאן, כי דבריו לא היו בגדר איום אלא אזהרה למה שעלול להתרחש באם תיאסר בניית המסגד ותופרנה ההבטחות הממשלתיות בעניין זה. כפי שפורט בסעיפים 50-52 לתצהירו, ח"כ דהאמשה פועל כבר שנים למען הקמת המסגד בנצרת, וכל פעילותו בעניין זה היתה במסגרת מילוי תפקידו כחבר כנסת וכמי שמכיר את ההשלכות של מניעת בניית המסגד על תושבי נצרת המוסלמים.

112. שתי הממשלות הקודמות, הן ממשלת נתניהו והן ממשלת ברק, הקימו ועדות שרים אשר דנו והחליטו שיש לאפשר את הקמת מסגד שהאב א-דין בנצרת. החלטות אלו באו בעקבות אירועים קשים ביותר שהתרחשו בעיר נצרת, כפי שידוע לכל, ולאחר תהליך של שנים, לאחר שכבר נרגעו הרוחות בעיר נצרת, ולאחר שכלל המפלגות הערביות ונציגי הציבור הערבי ובראשם ועדת המעקב העליונה לענייני האוכלוסיה הערבית בישראל, הגיעו להסכמה שיש לפעול לבניית המסגד.

פניות ח"כ דהאמשה וסיעת רע"ם לראשי הממשלה ולשר הפנים, החלטות ועדות השרים ופנית ראש עיריית נצרת אל הממונה על המחוז במשרד הפנים, מצ"ב ומסומנים כנספחים מס' 13-15 בהתאמה.

113. כאשר נודע על כוונת הממשלה הנוכחית לבטל את החלטות הקודמות ולמנות ועדה שתדון בענין מחדש, פנה יו"ר ועדת המעקב העליונה אל ראש הממשלה במכתב בו ביקש, כי החלטות הקודמות יכובדו ויבוצעו והמסגד יבנה כפי שהוחלט וסוכם.

פניית יו"ר ועדת המעקב אל שר הפנים מצ"ב, ומסומן כנספח מס' 16.

114. החלטת הממשלה הנוכחית מהווה התגרות מסוכנת בכלל האוכלוסייה הערבית, ותוצאותיה עלולות להיות חמורות ביותר. סכנה זו רצה ח"כ דהאמשה למנוע ומפניה רצה להזהיר. הוא פעל מתוך מחויבותו לתפקידו, ומתוך אמונה עמוקה שתפקיד זה מחייבו לבוא ולהתריע ובקול רם מפני כל סכנה שהיא אשר עלולה להתרחש בקרב הציבור אותו מייצג בטרם תתקבל החלטה שלטונית זו או אחרת, אשר בכוחה לגרוע מזכויותיו של הציבור אותו מייצג או להשפיע שלילית על יחסו של אותו ציבור עם המדינה, וכדבריו אשר ביטא היטב בסעיף 55 לתצהירו:

"אני מאמין, כי נדבך מרכזי בתפקידו של כל חבר כנסת ונציג ציבור הוא להביא לידיעת הציבור בכלל ומקבלי ההחלטות בפרט, את הלך הרוח והמתרחש בקרב האוכלוסייה בה הוא פועל, ולהתריע מפני גריעה בזכויות האוכלוסייה אותה מייצג. כך אני רואה את תפקידי, ועל סמך אמונה זו פעלתי כאשר התרעתי מכוחה השלילי והמזיק ביותר של החלטת הממשלה הנוכחית לאסור הקמת המסגד."

115. דבריו של ח"כ דהאמשה לא היו דברי איום אלא אזהרה מפני הצפוי וזאת מתוך קריאה נכונה של מצב הדברים. אף אמירתו, כי המסגד ייבנה למרות הכל נאמרה מתוך לקיחה בחשבון שהחלטתה של הממשלה הנוכחית מהווה הפרה בוטה של שתי הבטחות שלטוניות של שתי הממשלות שקדמו לה, דבר המחייב את ביטולה. כך יש להבין את דבריו של ח"כ דהאמשה, ובלי להרחיק לכת ולראות בהם כדברי איום או הסתה. כך גם יש להבין את דבריו של המועמד השלישי של רשימת רע"ם וסגן ראש עיריית נצרת, מר סלמאן אבו אחמד, אליה התייחסו מגישי בקשת הפסילה.

116. באשר לנטען **בפסקה 87 לבקשת הפסילה** יובהר גם כאן, כי הציטוט שבכתבה אינו מדויק ואף פרשנותם של מגישי בקשת הפסילה אינה נכונה. דבריו של ח"כ דהאמשה לא באו כאיום אלא כאזהרה מפני מה שעלול להתרחש, כפי שכל בר דעת יודע, באם תמשיך מדיניותה ההפליה של הממשלה בכלל, והאלימות המופרזת בה משתמשת כוחות המשטרה בפרט, כנגד הציבור הערבי במדינה. עוד יודגש, כי דבריו אלו באו לאחר שיום קודם לכן, במהלך הפגנה שהתקיימה מול משרד ראש הממשלה במחאה על הפקעת הקרקעות בכפר עין מאהל, תקפו כוחות המשטרה את חברי הכנסת הערבים תוך שימוש באלימות רבה. כתוצאה מכך נפצע ח"כ דהאמשה ונזקק לטיפול רפואי בבית חולים, כפי שפירט בסעיף 57 לתצהירו.

117. באשר לנטען **בפסקאות 89 ו-90 לבקשת הפסילה** ובכתבות שצורפו לה **כנספחים ג24-27**, בדבר האמרה "לשבור את הידיים והרגליים של השוטרים" שיוחסה לח"כ דהאמשה, יובהר שדבריו עוותו עד לבלי הכר על ידי כלי התקשורת, והכל כפי שפורט בסעיפים 58-63 לתצהירו וכפי שיפורט להלן. ביום 13/9/00 כוחות משטרה הרסו בתים השייכים למשפחת קובסי בכפר נחף והיכו את בעליהם עד שהם נזקקו לטיפול בבית חולים. ח"כ דהאמשה הוזעק למקום על ידי התושבים ונפגש עם בעלי הבתים הפצועים, לאחר ששוחררו מבית החולים. הדבר ראשון שעשה, כמו בפעמים רבות בעבר, היה לשלוח מברקים לשרים ולאחראים בהם מחה על הברוטאליות של המשטרה ועל הריסת הבתים.

118. בשעות הערב של אותו היום השתתף ח"כ דהאמשה בישיבה של ועדת המעקב העליונה לענייני האוכלוסיה הערבית בישראל שהתקיימה בכפר-מנדא. בישיבה זו אמר בין השאר את הדברים הבאים: "שוטר שבא להרוס לי את הבית ופוגע בי ובאזרחים הערבים שמגינים על זכותם לקורת גג ולבית, מי שמרים עלי יד ושובר לנו ידיים ורגליים, כפי שקורה הרבה פעמים וקרה בזמן האחרון, זכותנו להגן על עצמנו ולשבור את ידו קודם, מי שבא לשבור את זכות קיומנו ושובר לנו ידיים ורגליים, זכותנו להגן על עצמנו ולשבור לו את הידיים והרגליים". כלומר, ח"כ דהאמשה דיבר בדבר הזכות להגנה עצמית של מי ששוטר תוקף אותו, כפי שקרה מוקדם יותר באותו היום, וכפי שקרה פעמים רבות בעבר, עת תקפו שוטרים אנשים כשבאו להרוס בתים.

119. באותו היום, במהלך ישיבת ועדת המעקב, בשעה 18:30, יאסר עטילה, כתב קול ישראל בערבית, פירסם ידיעה בה דיווח בזו הלשון: "בכפר מנדא נמשכת הישיבה הדחופה... ח"כ דהאמשה אמר בישיבה שכל שוטר אשר יגיע אל בית ערבי במטרה להרסו יתקל בהתנגדות ויוכה, כמו כן, כל בית שיהרס ייבנה שנית...".

תמליל הידיעה צורף לתצהירו של ח"כ דהאמשה וסומן כנספח מס' 1 לתצהיר.

120. לגרסה מעוותת זו של דברי ח"כ דהאמשה התייחסו משלב זה ואילך כלי התקשורת השונים כאילו היתה אמרה שלו. למחרת היום דיווחו העיתונים, תחת כותרות גדולות, כי ח"כ דהאמשה קרא לערבים לשבור ידיים ורגליים לשוטרים שבאים להרוס בית. בדיווחים אלו לא נותר כל זכר לכך שח"כ דהאמשה דיבר במפורש על מצב בו השוטרים מכים ושוברים רגליים וידיים, קרי על מצב של הגנה עצמית.

121. למזלו של ח"כ דהאמשה, דבריו בישיבת ועדת המעקב הוקלטו והושמעו למחרת היום במהלך ראיון שערך עמו הכתב אריה גולן בתוכנית בוקר טוב ישראל, וכך יש בידיו להוכיח שהדברים שיוחסו לו אינם משקפים את שאמר, וזאת בניגוד למקרים רבים אחרים בהם עוותו דבריו בדיווחי כלי התקשורת ואין בידיו להוכיח זאת.

תמליל הראיון צורף לתצהירו של ח"כ דהאמשה וסומן כנספח מס' 2 לתצהיר.

122. עוד יצויין, כי חקירתו המשטרית של ח"כ דהאמשה בנושא, אליה התייחסו מגישי בקשת הפסילה **בפסקה 90 לבקשה**, הופסקה לאחר שח"כ דהאמשה הפנה את תשומת לב החוקרים לראיון של אריה גולן שהוזכר לעיל.

123. באשר לנטען **בפסקה 91 לבקשת הפסילה**, הרי שכפי שפורט בסעיף 20 לתצהירו, הדברים שיוחסו לח"כ אלסאנע לא הובאו באופן מדויק והם אינם משקפים את שאמר. הם אף לא הובאו כציטוט אלא כפרשנות של העיתונאי. יתר על כן, בדברים אותם אמר לא היה משום איום אלא פרשנות פוליטית ואזהרה מפני הצפוי להתרחש באם לא תשתנה המדיניות של ממשלת ישראל. למותר לציין כי דבריו אלו של ח"כ אלסאנע נאמרו במסגרת מילוי תפקידי כחבר כנסת.

## חברים אחרים ברשימה

124. באשר לנטען **בפסקה 95 לבקשת הפסילה**, לעניין הדברים שיוחסו לח"כ כנעאן בכתבה שפורסמה ביום 26 באוקטובר 2001 באתר האינטרנט Y-NET, הרי שהם אינם מדוייקים ואף הפרשנות של הדברים ע"י מגישי בקשת הפסילה הינה חסרת יסוד. בסעיף 7 לתצהירו הבהיר ח"כ כנעאן, כי בדבריו בכינוס בטמרה הוא הביא את התנגדותו לאיומים שנשמעו באותה העת להתקפה אמריקאית כוללת על אפגניסטן וכי בדבריו הוא לא הביע ולא התכוון להביע כל תמיכה שהיא בארועי ה-11 בספטמבר 2001.

125. זמן קצר ביותר לאחר הפרסום, כפי שציין ח"כ כנעאן בסעיף 8 לתצהירו, הוא הבהיר את דבריו באמצעי התקשורת השונים ובכלל זה בתכנית פוליטיקה בערוץ הראשון של הטלביזיה הישראלית ובתוכנית הבוקר ברשת ב' של קול ישראל. הוא הסביר, כי דבריו בכינוס בטמרה התייחסו להתנגדותו להתקפה אמריקאית על אפגניסטן, כי לא התכוון להביע כל תמיכה שהיא בארועי ה-11 בספטמבר 2001, כי הוא מתנגד לכל פגיעה באזרחים ולכל מעשה טרור וכי הוא מאמין במשא ומתן מדיני כדרך לשוב סכסוכים.

126. במאמר מוסגר יצויין, כי כפי שצויין בסעיף 9 לתצהירו של ח"כ כנעאן, דבריו בכינוס בטמרה נאמרו קודם שהוכחה כל מעורבות של אוסמה בן לאדן בארועי ה-11 בספטמבר 2001.

127. ח"כ כנעאן הדגיש בסעיף 10 לתצהירו, כי הוא מעולם לא הביע תמיכה בכל פגיעה באזרחים ובכל מעשה טרור, ובכלל זה בארועי ה-11 בספטמבר 2001, וכי האופן בו פורשו דבריו סותר את השקפת עולמו, את עמדת מפלגתו ואת עמדת רשימת רע"ם.

128. יתר על כן, כפי שצויין בסעיף 11 לתצהירו של ח"כ כנעאן, ביום 13 בספטמבר 2001, יומיים בלבד לאחר ארועי ה-11 בספטמבר, ומספר שבועות קודם לכינוס בטמרה, פרסם ח"כ כנעאן, כראש המפלגה הלאומית הערבית, הודעה לעיתונות בה הוא גינה במלים מפורשות את ארועי ה-11 בספטמבר 2001 וכן כל פעולת טרור ופגיעה בחפים מפשע וקרא לכל עמי העולם ומנהיגיו לנהוג בדרך של משא ומתן ודיאלוג. אי לכך אין ולא יכול להיות כל ספק בדבר עמדתו של ח"כ כנעאן כנגד ארועי ה-11 בספטמבר 2001 בפרט וכנגד פעולות טרור בכלל.

העתק ההודעה לעיתונות צורף לתצהירו של ח"כ כנעאן.

129. **בפסקה 96 לבקשת הפסילה**, הביאו מגישיה את הדברים שיוחסו לשיח' אברהים סרסור, מועמד מס' 120 ברשימת רע"ם, במאמר שצורף לבקשת הפסילה **כנספח ג 30** כדלקמן: "ישראל צריכה להכיר בזכותם של הערבים הפלסטינים למדינה עצמאית. עד שישראל תכיר בכך, זכותו של העם הפלסטיני להמשיך במאבק הלגיטימי, האינתיפאדה".

ראשית יצוין, כי דברים אלה הינם משום הבעת דעה המקובלת בקרב חוגים רחבים ביותר בישראל, יהודים וערבים, ואף רבים מחברי מפלגות מרכז המפה הפוליטית בישראל תומכים בה. אי לכך תמוהה ביותר הכללת הדברים בבקשת הפסילה ע"י מגישה.

עוד יצוין, כי בנסיבות הענין, עולה ספק קשה ביותר בדבר תום ליבם ונקיון ידיהם של מגישי בקשת הפסילה, והכל כפי שיפורט להלן. מגישי בקשת הפסילה צירפו כראיה את **נספח ג30**, מבלי שציינו כי המדובר בתדפיס חלקי ביותר של המאמר, מבלי לציין את מועד כתיבתו, את מועד פרסומו ואף לא את מקור ומועד האימרה המיוחסת לשיח' סרסור. מעיון במאמר עצמו עולה, כי לא בכדי נמנעו מגישי הבקשה מלציין את כל אלה. המדובר במאמר שנכתב בפברואר 1991, והתפרסם בשנת 1992. האימרה המיוחסת בו לשיח' סרסור לא נאמרה על ידו, כטענת מגישי הבקשה לחוקר מגבעת חביבה אלא, כפי שמצויין מפורשות בהערת שוליים מס' 40 למאמר, צוטטה מכתבה שהתפרסמה במקומון "כל העיר" ביום 19 בינואר 1990. למותר לציין, כי מהמצטבר עולה שהדברים המיוחסים לשיח' סרסור במאמר התייחסו לאינתיפדה הראשונה ולא כפי שיתכן ומגישי הבקשה ניסו ליצור את הרושם.

המאמר בנוסחו המלא מצ"ב, ומסומן כנספח מס' 17.

130. **בפסקה 97 לבקשת הפסילה**, הביאו מגישיה את הדברים שיוחסו במאמרו של ד"ר שיפטן, נספח א' לבקשת הפסילה, לח"כ לשעבר מר עבד אלוהאב דראושה, מועמד מס' 120 ברשימת רע"ם. יצוין, כי המקור עליו מסתמך ד"ר שיפטן הינו מאמר שכתב אמנון שומרון, תחת הכותרת, "ישראל היא מדינה גזענית" בשבועון "מקור ראשון" ביום 3 באפריל 1998. מגישי בקשת הפסילה לא צרפו את המאמר ולא ניתן ללמוד האם מדובר בציטוט או שמא בפרשנות של כותב המאמר. יתר על כן, המשיבים יטענו, כי אף בהנחה שמר דראושה אמר את הדברים המיוחסים לו הרי שהדבר לא מהווה תמיכה לאף אחת מטענות מגישי בקשת הפסילה.

**מכל האמור לעיל עולה, כי אין כל בסיס עובדתי לטענת מגישי בקשת הפסילה, כי המשיבים נופלים לגדר הוראת סעיף 7א(א)(1) לחוק יסוד: הכנסת.**

131. באשר לטענות בפסקאות 98-101 לבקשת הפסילה, הרי שהמשיבים השיבו לעיל על כל טענות מגישי בקשת הפסילה אחת לאחת, והוכיחו מעל לכל ספק, כי הן רשימת רע"ם והן ח"כ דהאמשה אינם נופלים לגדר הוראות סעיף 7א(א)(1) ו-3 לחוק יסוד הכנסת.

## סוף דבר

העולה מן כל האמור לעיל הינו ברור וחד משמעי: אף לא אחת מטענות מגישי בקשת הפסילה, כי המשיבים נופלים לגדר הוראת סעיף 7א(א)(1) ו-3) לחוק יסוד: הכנסת, יש על מה להסתמך וזאת הן בתשתית המשפטית לה הם טענו והן בחומר הראייתי אותו צירפו הם לבקשתם. אין זאת אלא, כי ראשית סימנו הם את המטרה ורק לאחר מכן פנו לחפש את החצים. משמצאו מגישי הבקשה חצים סברו, כי החצים חדים הם, ולא היא.

לאור כל האמור לעיל, מתבקשת ועדת הבחירות המרכזית לכנסת ה-16 לדחות את הבקשה להכריז על רשימת רע"ם ועל ח"כ דהאמשה כמנועים מלרוץ לכנסת ה-16.

---

גדיר ניקולא, עו"ד  
ב"כ המשיבים

---

ארנה כהן, עו"ד  
ב"כ המשיבים

שפרעם, 26 בדצמבר 2002